

Republika e Kosovës - Republika Kosova - Republic of Kosovo
Qeveria - Vlada - Government
MINISTRIA E BUJQËSISË, PYLLTARISË DHE ZHVILLIMIT RURAL
MINISTARSTVO POLJOPRIVREDE, ŠUMARSTVA I RURALNOG RAZVOJA
MINISTRY OF AGRICULTURE, FORESTRY AND RURAL DEVELOPMENT

Akcioni Plan Za Organsku Poljoprivredu Republike Kosovo

2023 - 2026

Imri Demelezi, Isuf Cikaqi , Valdete Avdiu

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja

Markus Arbenz, Toralf Richter, Arben Mehmeti

Organics4Development

SIRE
Sustainable and Inclusive
Rural Economic Development

CARITAS Schweiz
Suisse
Svizzera

With funding from
 Austrian
Development
Cooperation

Republika e Kosovës - Republika Kosova - Republic of Kosovo
Qeveria - Vlada - Government
MINISTRIA E BUJQËSISË, PYLLTARISË DHE ZHVILLIMIT RURAL
MINISTARSTVO POLJOPRIVREDE, ŠUMARSTVA I RURALNOG RAZVOJA
MINISTRY OF AGRICULTURE, FORESTRY AND RURAL DEVELOPMENT

REPUBLIKA KOSOVO

MINISTARSTVO POLJOPRIVREDE, ŠUMARSTVA I RURALNOG RAZVOJA

Akcioni plan za organsku poljoprivredu Republike Kosovo 2023 - 2026

AUTORI

Imri Demelezi, Isuf Cikaqi , Valdete Avdiu , Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja

Markus Arbenz, Toralf Richter, Arben Mehmeti, Organics4Development

CITATION

Arbenz, M., Mehmeti, A., Richter, T., Demelezi, I. Cikaqi, I., Avdiu V.; 2023; National Organic Action Plan of Kosovo 2023- 2026; Ministry of Agriculture, Forestry and Rural Development.

PRIZNANJE

Akcioni plan za organsku poljoprivredu (APOP) Republike Kosovo 2023-2026 je rezultat jednogodišnjeg procesa, kao rezultat zajedničkog rada autora i uz podršku i podsticaj različitih institucija i kolega, kojima želimo da izrazimo našu zahvalnost.

Posebno smo zahvalni našim kolegama iz drugih ministarstava Kosova i iz departamenata MPŠRR-a, koji su učestvovali kao ministarski zvaničnici u intervjuima za poljoprivrednu i ruralnu razvojnu politiku u zemlji. Zahvaljujemo se i svim ostalim kolegama koji su sa nama podelili dragocene informacije na osnovu kojih je osmišljen sadržaj za tačke Akcionog plana za organsku poljoprivredu (APOP).

Posebno se zahvaljujemo svim akterima koji učestvuju na nacionalnom seminaru za procenu i rangiranje prioriteta u sektoru organske poljoprivrede.

Mi želimo da izrazimo iskrenu zahvalnost “**CARITAS-u**” na finansijskoj i organizacionoj podršci da se postigne ovaj rezultat.

Na kraju, zahvaljujemo se pionirima organske poljoprivrede na Kosovu i svim aktuelnim akterima sektora koji deluju u zemlji na njihovoj kontinuiranoj podršci tokom realizacije ovog dokumenta i njihovom doprinosu, na širokom spektru tema i podjednako interesantnih.

DETALJI KONTAKTA:

Organics4Development .

Markus Arbenz, Bacheggliweg 5,

CH-8405 Winterthur,

Švajcarska.

www.develop.organic

MINISTARSTVO POLJOPRIVREDE, ŠUMARSTVA I RURALNOG RAZVOJA:

Ulica Nënë Terezë n.35,

10000 Priština ,

Kosovo.

www.mbpzhr-ks.net

DOPRINOSEĆE INSTITUCIJE

U pripremi APOP-a 2023-2026 učestvovali i doprineli iz svoje oblasti stručnosti je nekoliko institucija iz državnog i privatnog sektora. Grupa zainteresovanih strana u APOP uključuju zvaničnike MPŠRR, predstavnike poljoprivrednika, udruženja potrošača i građana, istraživače, nevladine organizacije-NVO, tržišne aktere i poslovne organizacije.

Odricanje odgovornosti

Ovu publikaciju su pripremili poljoprivredni stručnjaci u okviru projekta „Ruralni ekonomski razvoj održivi i sveobuhvatni“ (SIREN), u saradnji sa Ministarstvom poljoprivrede, ruralnog razvoja i šumarstva Kosova, sproveden od Švajcarskog Caritasa i podržan od Austrijske razvojne agencije (ADA) , operativna jedinica Austrijske saradnje za razvoj. Izraženi sadržaj i stavovi ne odražavaju nužno stavove ADA ili Caritasa Švajcarske.

Objavljeno od

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja
Ul. Ukshin Hoti - Kompleks 'Ramiz Sadiku'
10000 Priština, Kosovo

Mart 2023

Priština

TABELA SADRŽAJA

Paredgovor.....	Error! Bookmark not defined.
Rezime.....	Error! Bookmark not defined.
Part 1 Analiza sektora 2022	11
1.1 Organski sektor Kosova do 2022 godine.....	Error! Bookmark not defined.
1.2 Status sektora 2022	13
1.2.1 Opšti pregled.....	Error! Bookmark not defined.
1.2.2 Proizvodnja i prerada.....	14
1.2.3 Unutrašnja tržišta i potrošnja.....	Error! Bookmark not defined.
1.2.4 Izvozna tržišta.....	15
1.2.5 Mere podrške vlade.....	17
1.2.6 Pravila, propisi i ocenjivanje usaglašenosti.....	Error! Bookmark not defined.
1.3 Pregled snaga, slabosti, mogućnosti i pretnji.....	Error! Bookmark not defined.
1.4 Potrebe sektora	Error! Bookmark not defined.
Part 2 Obim delovanja APOP i njegov razvoj	23
2.1 Značaj organskih akcionih planova na međunarodnom nivou.....	Error! Bookmark not defined.
2.2 Funkcije organskih akcionih planova	24
2.3 Vađene lekcije iz organskog akcionog plana širom sveta	25
2.4 Vađene lekcije iz Akcionog plana 2018 - 2021	25
2.5 Svrha, prostiranje i granice APOP-a Kosova.....	26
2.6 Metodologija razvoja APOP- 2023 -2026.....	26
Part 3 Vizija 2027 i cilevi	29
Part 4 Strategija i akcioni plan	30
4.1 Strateški plan.....	30
4.2 Akcioni plani.....	33
4.2.1 A Proizvodnja i prerada organskog sektora	35
4.2.2 B Razvoj tržišta.....	36
4.2.3 C Zakonodavstvo, sertifikacija i politike	37
4.2.4 D Istraživanje, edukacija, obuka i savetovanje	39
Part 5 Dodaci-aneksi	Error! Bookmark not defined.
5.1 Rezime SWOT	41
5.2 Reference	42
5.3 Pravne reference	42
5.4 Učesnici.....	Error! Bookmark not defined.

LISTA-SPISAK SKRAĆENICA

AZHB:	Agencija za razvoj poljoprivrede-ARP
ADA:	Austrijska razvojna agencija-ARA

PBZHR:	Plan poljoprivrede i ruralnog razvoja-PPRR
CIHEAM :	Center International de Hautes Études Agronomiques
KBO:	Komisija za organsku poljoprivredu-KOP
DAPM:	Departament za poljoprivrednu politiku i tržišta-DPPT
DAESB:	Departament za ekonomske analize i statistiku poljoprivrede-DEASP
DF:	Departament šuma-DŠ
DPZHR:	Departament za politike ruralnog razvoja-DPRR
BE:	Evropska unija-EU
UNFAO:	Organizacija Ujedinjenih nacija za hranu i poljoprivredu-OUNHP
FiBL :	Institut za istraživanje organske poljoprivrede-IIOP
AUV:	Agencija za hranu i veterinu-AHV
GDP:	Bruto domaći proizvod-BDP
GIZ:	Deutsche Gesellschaft fuer Internationale Zusammenarbeit
GPS:	Globalni pozicioni sistem-GPS
IADK:	Inicijativa za razvoj poljoprivrede na Kosovu-IRPK
IFOAM:	Međunarodna federacija pokreta za organsku poljoprivredu-MFPOP
IPARD:	Instrument za pretpristupnu pomoć za ruralni razvoj-IPPRR
ISMAFRD:	Institucionalna podrška Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja IPMPŠRR
ASK:	Agencija za statistiku Kosova-ASK
PKVM:	Akcionni plan za životnu sredinu Kosova-APŽSK
AKMM:	Agencija za zaštitu životne sredine Kosova-AZŽSK
APK:	Agencija za šumarstvo Kosova-AŠK
KIESA:	Kosovska agencija za investicije i podršku preduzećima-KAIPP
MBPZHR:	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja-MPŠRR
MAP:	Lekovite i aromatične biljke-LAB
MFPT:	Ministarstvo finansija, rada i transfera-MFRT
MMPHI:	Ministarstvo životne sredine, prostornog planiranja i infrastrukture-MŽSPPI
MASHT:	Ministarstvo prosvete, nauke i tehnologije-MPNT
MSD:	Razvoj sistema tržišta-RST
MINT:	Ministarstvo industrije, preduzetništva i industrije-MIPI
OJQ/GO:	Nevladina organizacija / Vladina organizacija-NVO/VO
PVBO:	Akcionni plan za organsku poljoprivredu-APOP
PPJD:	Nedrveni šumski proizvodi-NDŠP
O4D:	Konsulenca Organics for Development, Švajcarska, Markus Arbenz
SHBOK:	Udruženje organske poljoprivrede Kosova-UOPK
Organika:	Udruženje za organsku poljoprivredu na Kosovu-UOPK
PPSE:	Promocija zapošljavanja u privatnom sektoru-PZPS
MSA:	Sporazum o stabilizaciji pridruživanja-SSP
SAP:	Proces stabilizacije i pridruživanja-PSP
SIREN:	Održiv i inkluzivni-sveobuhvatni ruralni ekonomski razvoj-OIRER
SWOT:	Snage, slabosti, mogućnosti, pretnje-SSMP
TAIEX:	Tehnička pomoć i razmena informacija-TPRI
ATK:	Poreska administracija Kosova-PAK
UAA:	Korišćeno poljoprivredno područje-KPP
UNDP:	Program Ujedinjenih nacija za razvoj-PUNR
USAID:	Američka agencija za međunarodni razvoj-AAMR

Predgovor

Je visoki prioritet za MPŠRR da ugradi sektorsku viziju zainteresovanih strana u strateške implementacione dokumente kao što su akcioni planovi. Akcioni plan za organsku poljoprivredu Republike Kosovo (APOP) za period 2023-2026 jača našu nameru da dalje podržavamo organsku poljoprivredu. Potvrđujući rastuću ulogu poljoprivrednog sektora, kroz značajno povećanje finansijske podrške, veliki broj uredbi i dokumenata, za Vladu Kosova i MPŠRR pod mojim rukovodstvom, svaki prelazak na održivije metode proizvodnje, uključujući i organsku poljoprivredu, je od velike važnosti, je visoki prioritet za Republiku Kosovo. Jačanje razvoja poljoprivrede zasnovane na vrednostima i praksi organske poljoprivrede može doneti mnoge koristi sa ekonomskog, ekološkog i socijalnog aspekta.

Republika Kosovo, MPŠRR, naglašava važnost reformi u poljoprivrednim politikama kako bi se zadovoljile potrebe farmera, operatera i potrošača pored reformi i vrednosti politika Evropske unije (EU).

Od osnivanja Udruženja organske poljoprivrede Kosova (UOPK) 2002. godine, prva pionirska organizacija, koja je pokrenula organski pokret, a sada 2023. godini, gde udruženje "Organika" deluje u sector, svi smo svedoci promena važnih u organskoj poljoprivredi. Ovo zahvaljujući različitim projektima i pripremi nacionalnog zakonodavstva za organsku proizvodnju i, pre svega, posvećenosti organskih farmera, sakupljača i drugih operatera organskim principima za očuvanje prirode. Važan uticaj na povećanje uloge i svesti poljoprivrede i organskih proizvoda imaju ulaganja i spremnost proizvođača za kontinuirano prikupljanje i razmenu znanja i sposobnost učenja i primene principa i standarda organske proizvodnje.

Kosovo je postalo povoljna zemlja za strane investicije, koje su postale već delovi za proizvodnju i izvoz kosovskih organskih proizvoda, posebno nedravnih šumskih proizvoda (NŠP), kao i za uzgoj lekovitog i aromatičnog bilja (LAB) koji su se veoma dobro razvile poslednjih godina.

APOP jasno nudi 4 stuba ciljeva i 19 akcionih paketa i ukazuje na zainteresovane strane odgovorne za njegovo sprovođenje. Ovo šalje jasan signal donatorskim agencijama da se aktivno uključe u predložene akcije koje imaju za cilj razvoj organske poljoprivrede.

MPŠRR, kroz aktivno učešće, pozdravlja podršku dobijenu od proizvođača i drugih zainteresovanih strana, koji su doprineli izradi Akcionog plana za organsku poljoprivredu 2023-2026 Republike Kosovo, i izražava zahvalnost prema njima.

MPŠRR, izražava svoju duboku zahvalnost za projekat „Održivi i inkluzivni ruralni ekonomski razvoj (SIREĐ)“, finansirana od Austrijske razvojne agencije (ADA) i svima onima koji su sa nama sarađivali u pripremi APOP 2023-2026.

Faton Peci

Ministar poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja

Rezime

Gledajući u poslednjih 20 godina organskog razvoja, Kosovo ima više mogućnosti za rast izvoza i domaćeg tržišta. U stvari, sertifikovana organsko područje se značajno povećala. Dok je 2009. bilo samo 5 hektara organskog lekovitog i aromatičnog bilja (BMA-LAB), do 2020. ovaj broj se povećao na ukupno 1.672 hektara organske proizvodnje (uključujući BMA-LAB sa 1.039,71 hektara) od 66 organskih operatera plus 3373. 488 ha površine divljeg sakupljanja u organskom sektoru BMA-LAB posluje 35 sertifikovanih kompanija i 45 sabirnih centara za BMA-LAB pokriva celu teritoriju Kosova. Sabirni centri organizuju sakupljanje, sušenje i preradu samoniklog i lekovitog bilja i ostvaruju prihod za 3.200 sakupljača. Kosovo je među zemljama sa najvećim površinama za sakupljanje divljih organskih proizvoda širom sveta. Najveći obim proizvodnje izvezen je u Nemačku, Austriju i Švajcarsku. Prvi organski zakon Kosova (n 02/L - 122) je usvojen u proleće 2007. godine, ali do danas nijedan operater nije sertifikovan po ovom lokalnom standardu. U sistemu subvencionisanja je pokrenut od MPŠRR u 2016. godini kako bi zainteresovanim farmama ponudio podsticaj da započnu proces konverzije. MPŠRR podržava poljoprivrednike kroz direktna plaćanja u organskoj proizvodnji sa specifičnim vrednostima za svaku kultivisanu kulturu (sektor voća, vinogradarstva i žitarica).

Osooblje MPŠRR-a zajedno sa organskim akterima na Kosovu razvilo je prvi Nacionalni organski akcioni plan, NOAP za period 2018-2021, koji je sadržao jasno identifikovane ciljeve i akcije i ukazao na aktere odgovorne za njegovo sprovođenje. U 13 oblasti delatnosti pokrivala je proizvodnju, preradu i razvoj tržišta, zakonodavstvo, sertifikaciju i kontrolu, politiku, naučna istraživanja, obrazovanje, obuku i savetodavne usluge.

U 2022. godini, zainteresovane strane su jasno izrazile želju za drugim NOAP-om od 2023. do 2026. godine. Proces je otkrio da je sektor organske poljoprivrede rastao i razvijao se poslednjih godina, ali postoje mnogi izazovi sa kojima se poljoprivrednici i institucije moraju suočiti. Analiza SWOT otkriva snaga-prednosti, slabosti, mogućnosti-prilike i pretnje na sledeći način:

Snaga-prednost:

- Organski sektor na Kosovu kontinuirano se povećava
- Organski farmeri i prerađivači su dobro opremljeni
- Farmeri su postepeno jačali svoje tehničke kapacitete

Slabosti:

- I dalje nizak nivo tehničkih kapaciteta među organskim operaterima
- Nedostatak organskih inputa
- Slaba savetodavna služba za organske farme i malo istraživanja u organskoj poljoprivredi
- Male farme - gazdinstva na Kosovu nemaju mogućnosti za efikasno korišćenje najsavremenijih tehnologija

Mogućnosti:

- Povoljni prirodni uslovi i politička volja da se podrži organski sektor
- Donatorski programi podržavaju organsku poljoprivredu
- Programi podizanja kapaciteta mogu ojačati tehničke kapacitete
- Međunarodna potražnja za organske proizvode
- Poljoprivrednici su otvoreni za organsku proizvodnju
- Novi lanci organske vrednosti u daljem razvoju

Pretnje:

- Globalna ekonomska i klimatska kriza mogu oslabiti razvoj organskog sektora
- Niska svest potrošača za proizvodnju i organske proizvode
- Neadekvatna podrška i vodstvo MPŠRR-a
- Nedostatak radne snage u ruralnim područjima
- Ne/ niske marže cena za organske proizvode
- Visoki troškovi za organsku sertifikaciju i inpute

Kosovo ima za cilj potpuno funkcionalan, uspešan, održiv i dobro poznat nacionalni i međunarodni sektor organske hrane i poljoprivrede. Sve veći broj zainteresovanih strana, uključujući poljoprivrednike i preduzeća, proizvodi pristupačnu, ekološki održivu organsku hranu, pića, tekstil i druge organske proizvode za domaća i izvozna tržišta. Relevantne i visokokvalitetne usluge kao što su sektorska koordinacija, uspostavljanje razmene kompatibilnosti npr. na sajmovima i internet platformama, sertifikacija, savetodavne usluge, istraživanje, laboratorijske usluge, edukacija i podrška akterima u lancu vrednosti. Odredbe i pravi propisi i dobro sprovedeni su na snazi.

Da bi se približilo ovoj viziji, Kosovo ima ove opšte ciljeve do kraja 2026. godine

„Organska proizvodnja Kosova koja dobro funkcioniše sa relevantnim i rastućim prostorom koji snabdeva lokalno i izvozno tržište atraktivnim proizvodnim cenama i zadovoljava potražnju potrošača. Tržište ima odgovarajuće okvirne uslove i nudi usluge podrške za dalji rast i da se razvoja na kvalitetan način.“

Kosovo ima sveobuhvatnu strategiju razvoja organskog tržišta koja posmatra sve njegove aspekte uključujući proizvodnju, preradu, trgovinu i potrošnju, kao i propise i usluge podrške sa pristupom razvoja tržišnog sistema (MSD). Strategija identifikuje četiri stuba mera sa ciljevima i koje su u bliskoj interakciji: A) Proizvodnja i prerada B) Razvoj tržišta C) Zakonodavstvo, sertifikacija i politike i D) Istraživanje, obrazovanje, obuka i proširenje.

Ukupno, Organski akcioni plan ima 19 akcionih paketa, kako sledi.

Oblast delatnosti A: Proizvodnja i prerada u organskom sektoru

- A1 Subvencije za inpute
- A2 Subvencije za sertifikaciju i konverziju
- A3 Subvencije za obradu zemljišta
- A4 Razvoj infrastrukture (subvencije za investicije)

Oblast delatnosti B: Razvoj tržišta

- B5 Javna komunikacija i promocija (informisanje potrošača)
- B6 Organska statistika i tržišne informacije za operatere
- B7 Olakšavanje lanca vrednosti
- B8 Promocija izvoza

Oblast delatnosti C: Zakonodavstvo, sertifikacija i politike

- C9 Sprovođenje zakona o organskoj poljoprivredi uključujući akreditaciju sertifikacionih tela za sertifikaciju u okviru lokalnog zakona.
- C10a Razmatranje organskog zakona radi prilagođavanja EU-om ili
- C10b Razmatranje organskog zakona sa lokalnom strategijom

C11 Prezentacija Organskog logoa Kosova za lokalno tržište

C12 Upravljanje, praćenje i implementacija APOP-a.

C13 Razvoj organske politike i organsko uključivanje u opšti sistem ishrane Kosova i obrazovne politike

Oblast delatnosti D: Istraživanje, obrazovanje, obuka i savetovanje

D14 Primenjena istraživanja u organsku

D15 Adekvatno upravljanje savetodavnim službama i odgovarajuća kompetencija za organske savete poljoprivrednicima.

D16 Olakšavanje i umrežavanje organskih institucija na Kosovu i na međunarodnom nivou

D17 Izgradnja kapaciteta u organskom sektoru

D18 Integrisanje obrazovanja o održivoj hrani, poljoprivredi i organskim sistemima

D19 Da ojača saradnju sa međunarodnim agencijama

Part 1 Analiza sektora 2022

1.1 Organski sektor Kosova do 2022 godine

Od kraja rata 1999. godine, Kosovo ima skroman ekonomski rast, dok se poljoprivreda smatra veoma važnom za ekonomski razvoj Kosova. Poljoprivredne aktivnosti su tradicionalno bile deo svakodnevnog života mnogih ljudi koji žive u ruralnim područjima gde živi više od polovine stanovništva (MPŠRR, 2013). U zemlji postoji 1,1 milion hektara zemljišta, od kojeg je 38,53% poljoprivredno zemljište, 44,11% šume i šumska zemljišta, 4,40% gradsko zemljište i 12,96% ostalo¹. Korišćena površina poljoprivrednog zemljišta iznosi 420.326 ha (uključujući i zajedničko zemljište), od ukupne korišćene površine poljoprivrednog zemljišta. Najveći deo (51,65%) čine livade i pašnjaci (uključujući i zajedničko zemljište). Obradivo zemljište-oranice su 44,82%, višegodišnje zasade 3,27% i bašte 0,29%.² Mali deo sektora poljoprivrede, 0,4% posvećen je organskoj poljoprivredi³.

Kreatori politike na Kosovu su rano shvatili da bi metode organske proizvodnje mogle da budu korisna opcija za zemlju sa mnogo napuštenih farmi i niskim nivoom tehničke infrastrukture, a često i vrstom poljoprivrede za postojanje koja ne koristi đubriva i pesticide, samo zemljište i rad. Prvi koraci ka organskoj mreži preduzeti su 2001. godine kroz projekat za uvođenje organske poljoprivrede na Balkanu (tj. Uvođenje organske poljoprivrede i održive poljoprivrede u zemljama Balkana) osnovana 1999. godine od strane holandske fondacije Avalon. Iako u ovom periodu nije bilo pravog tržišta za organske proizvode, neka gazdinstva su počela da se pridržavaju principa ove vrste proizvodnje. Prvi operater je 2009. godine bio „Agroprodukt” koji je sertifikovan za proizvodnju sitnog voća i lekovitog bilja, a zatim „Hit Flores”.

Nakon početne faze, razne međunarodne donatorske organizacije podržale su razvoj organskog sektora tokom poslednjih 20 godina, uglavnom sa tehničkom pomoći za javni i privatni sektor ili finansijskim doprinosima u investicijama za povećanje produktivnosti i kvaliteta organskih proizvoda sa Kosova. Podrška je finansirana e.g. od GIZ-a, USAID-a i ADA, a sprovedena od međunarodne organizacije kao CARITAS Švajcarski, SWISSCONTACT ili FiBL. Paralelno, nacionalno udruženje ORGANIKA i centar za poljoprivredne kompetencije IADK preuzeli su vodeću ulogu u razvoju relevantnih struktura i omogućavanju izgradnje tehničkih kapaciteta. Glavni pokretači i motori razvoja i rasta bile su različite kompanije iz privatnog sektora koje su osnovane i počele da izvoze uglavnom nedrvne šumske proizvode, lekovito i aromatično bilje. Ove kompanije, privatni sektor, takođe su okosnica organskog sektora u budućnosti.

Što se tiče zakonskog okvira, Asocijacija organske poljoprivrede Kosova (AOPK) je imala odlučujuću ulogu u predlogu prvog relevantnog zakona na Kosovu (n 02/L – 122), zasnovanog na evropskim propisima, koji je usvojen u proleće iz 2007. godine.

Kasnije je MPŠRR, uz podršku stručnjaka iz italijanskog projekta KOSAGRI i TAIEKS, pripremlilo osam Administrativnih uputstava (AU) u cilju efektivne implementacije Zakona 04/L 85 o organskoj poljoprivredi, u skladu sa zakonodavstvom EU-a. Prema AU br.02/2019 za sistem kontrole organske proizvodnje, kontrolno telo, tela za sertifikaciju i kontrolu i pravila za njihovo sprovođenje, MPŠRR predstavlja nadležni organ i odgovorno je za organizaciju sistema kontrole.

Sistem subvencija je pokrenulo od MPŠRR-a 2016. godine kako bi ponudilo zainteresovanim gazdinstvima podsticaj da započnu proces konverzije. MPŠRR podržava poljoprivrednike kroz

¹ Strategija za poljoprivredu i ruralni razvoj 2022-2028, MPŠRR 2021

² Agencija za statistiku Kosova, Rezultati istraživanja poljoprivrednih ekonomija (AHS), 2021.

³ FiBL & IFOAM – Međunarodna organizacija. Svet organske poljoprivrede. Statistika i trendovi u razvoju. 2022

direktna plaćanja u organskoj proizvodnji sa specifičnom vrednošću za svaku kultivisanu kulturu (sektor voća, vinogradarstva i žitarica). Agencija za razvoj poljoprivrede (ARP) je odgovorna za implementaciju šeme direktnog plaćanja.

Osim ovoga, osoblje MPŠRR-a zajedno sa relevantnim organskim akterima na Kosovu razvilo je prvi akcioni plan „Akcioni plan za organsku poljoprivredu (APOP 2018-2021), koji je sadržao jasno identifikovane ciljeve i akcije, i pokazao aktere odgovorne za njegovu implementaciju u 13 oblasti aktivnosti (npr. pokrivanje proizvodnje, prerade i razvoja tržišta, zakonodavstva, sertifikacije i kontrole, politike, istraživanja, obrazovanja, obuke i usluge proširenja). Međutim, APOP 2018-2021 nije aktivno komuniciran i stoga se nije mogao efikasno koristiti kao dokument smernice za razvoj organskog sektora.

Na osnovu Zakonodavnog programa za 2020. odobrenog od strane Vlade Republike Kosovo, izvršena je Ex-Post procena regulatornog uticaja Zakona br. 04/L-085 za organsku poljoprivredu, koji potvrđuje da je sektor organske poljoprivrede počeo proširiti i razvijati poslednjih godina, ali postoje mnogi izazovi sa kojima će se suočiti poljoprivrednici i institucije.

Tokom proteklih 20 godina, sertifikovani organski prostori su značajno porasli. Dok je 2009. godine bilo samo 5 hektara organskog lekovitog i aromatičnog bilja (ALB), a 2020. godine ova površina se povećala na ukupno 1672 hektara u organskoj proizvodnji (tj. uključujući ALB sa 1'039,71 hektara). Najveći deo proizvedene količine izvozi se u Nemačku, Austriju i Švajcarsku.

Tabela 1. Prikazuje važne momente i sumira razvoj organskog sektora u poslednjih 20 godina.

Tabela 1: Glavne tačke razvoja organskog sektora na Kosovu

godina	Istorijska tačka u razvoju organskog sektora na Kosovu
2002	<ul style="list-style-type: none"> Osnovano je prvo udruženje za organsku poljoprivredu na Kosovu, UOPK (OAAK). Počele su prve aktivnosti u oblasti organske poljoprivrede na Kosovu. Profesori Univerziteta u Prištini – Fakulteta za poljoprivredu i veterinu, u okviru projekta Avalon, podržali su mali broj poljoprivrednika iz regiona Dukadina, koji su proizvodili u skladu sa principima organske poljoprivrede uz podršku udruženja UOPK. Početak prekogranične saradnje, uz kontinuiranu podršku iz različitih izvora finansiranja u oblasti obrazovanja i obuke, studijske posete (Albanija, Hrvatska, Srbija, Holandija, Švajcarska, Nemačka i druge zemlje) i izdavanje brošura i bilten za organsku poljoprivredu.
2004	<ul style="list-style-type: none"> Početnu ekspertizu za izradu pravnog osnova za organsku poljoprivredu obezbeđeno je 2004. godine iz projekat AVALON iz Holandije i započeta je priprema organskih standarda, uz podršku OAAK-a.
2008	<ul style="list-style-type: none"> Prvi izveštaj za program razvoja organske poljoprivrede pripremljen je iz projekta „Institucionalna podrška Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja“ (ISMAFRD). MPŠRR je donelo prvi Zakon za organskou poljoprivredu.
2009	<ul style="list-style-type: none"> Prvi organski farmeri su sertifikovani za ne drvne šumske proizvode-NDŠP i med.
2011/12	<ul style="list-style-type: none"> Uz podršku projekta KOSAGRI, donesen je novi Zakon o organskoj poljoprivredi i usvojen od strane Skupštine.
2013	<ul style="list-style-type: none"> Osnovano je udruženje „Organika“, koje predstavlja glavne operatere sektora za NDŠP i lekovito aromatično bilje-LAB, sa ciljevima da bi poboljšali saradnju

	između aktera organskog sektora, da promoviše organske proizvode sa Kosova i da se zalaže za razvoj organskog sektora.
2016/2017	<ul style="list-style-type: none"> Administrativna uputstva za sprovođenje zakona o organskoj poljoprivredi su obrađeni tokom 2014-2017. godine od strane stručnjaka TAIEKS-a i KOSAGRI-ja, a kompletan paket je predstavljen 2017. godine. Pokrenut prvi program državnih subvencija da bi podržali organsku poljoprivredu.
2018	<ul style="list-style-type: none"> Objavljen je prvi plan „Akcioni plan za organsku poljoprivredu 2018-2021“ (PVBO 2018-2021), obrađen od jednog tima MPŠRR-a (Kosovo) i CIHEAM – Bari (Italija).
2019	<ul style="list-style-type: none"> Organika postaje član IFOAM Organics International
2022	<ul style="list-style-type: none"> Prvi koncepti razvoja kapaciteta su razvijeni od grupa zainteresovanih strana i FiBL za lance vrednosti za LAB, kupine organsko povrće u okviru projekta SIREĐ. APOP 2018-2021 je procenjen od strane zainteresovanih strana u sektoru, uz pomoć Organics Development iz Švajcarske. Je osnova za APOP 2023-2026

Izvor: APOP Kosovo 2018-21, program SIREĐ i intervjui

1.2 Status sektora 2022

1.2.1 Generalni pregled

Uprkos nedavnoj dinamici i 20-godišnjoj istoriji organske poljoprivrede i divljeg sakupljanja na Kosovu, organska poljoprivreda je i dalje na niži nivo sa 0,4% ukupne obrađene poljoprivredne površine (vidi tabelu 2).

Tabela 2: Razvoj sertifikovane organske površine između 2019. i 2020. godine⁴

Country	Year	Organic area (farmland) [ha]	Organic area share of total farmland [%]
Kosovo	2019	1'036.00	0.25
	2020	1'604.00	0.38

Međutim, nedavno započeta iz tehničke i finansijske podrške programa SIREĐ, kao i vođeni potražnjom međunarodnog tržišta, postoji značajna tendencija da se uzgaja više LAB-a i organsku kupinu i da se počne sa prvim testiranim provama u organskoj proizvodnji povrća. EU sada uvodi nove organske propise, sa početkom njihove primene 1. januara 2022. godine sa periodom tranzicije/prelaska do kraja 2024. godine. Akcionari-akteri i organski farmeri na Kosovu su još uvek zauzeti razumevanjem novih zahteva i prilagođavanjem sistema lanca snabdevanja organskim proizvodima uslovima novih zahtevanih struktura dokumenata i procedura.

Interesne grupe i profesionalni treneri na Kosovu su obučeni u ovom pravcu od strane FiBL-a tokom projekta SIREĐ.

⁴Izvor: FiBL & IFOAM – Organics international. Svet organske poljoprivrede. Statistika i trendovi u razvoju, 2022

Pored toga, za tri lanca organske vrednosti, LAB, sitno voće i povrće, koncepti razvoja kapaciteta su razrađeni u smislu vodiča za podršku organskom sektoru na individualnom i institucionalnom nivou.

Napori privatnog sektora da dalje razvije organski sektor na Kosovu su uokvireni jasnom političkom voljom i njihovom ulogom u donošenju odluka da dalje podrže razvoj organskog sektora sa ciljanim akcijama.

Nakon isteka APOP 2018-2021 krajem 2021. godine, 2022. godine započeo je proces izrade novog APOP 2023-2026, koji obuhvata potrebe, ciljeve i radnje koje treba preduzeti za promovisanje dugoročnog i ubrzanog razvoja organske poljoprivrede.

Novi APOP predviđa veću svest o organskoj poljoprivredi među poljoprivrednicima, opštom javnošću, kreatorima politike i donatorima, čime se stvara dodatno interesovanje za ovu priliku za održivi razvoj.

1.2.2 Proizvodnja i prerada

Proizvodnja

Organska proizvodnja na Kosovu se razvija na stabilan način. Nedrvni šumski proizvodi (NDŠP) dominiraju izvozom organskih proizvoda sa Kosova dugi niz godina, međutim, danas se organski poljoprivredni proizvodi se sve više izvoze.

U 2020. godini, 1.604 ha je kultivisano u skladu sa organskim standardima od strane 66 organskih operatera, dodajući 373.488 ha sertifikovanih površina za organsko samoniklu divlje sakupljanje.

Proizvodnja i sakupljanje LAB-ova ima najveći ekonomski značaj u organskom sektoru Kosova. Ukupno, 35 sertifikovanih kompanija posluje u organskom sektoru LAB-ova i 45 sabirnih centara za LAB pokrivaju celu teritoriju Kosova.

Sabirni centri organizuju sakupljanje, sušenje i polupreradu samoniklog divljeg lekovitog bilja i ostvaruju prihod za 3200 sakupljača.⁵

Pored sakupljanja NDŠP i uzgoja LAB-ova, najvažnije kategorije proizvoda su uljarice-uljano seme, povrće i žitarice (vidi tabelu 3).

Tabela 3: Korišćenje organske površine na Kosovu po kategorijama proizvoda u 2020⁶

Kategorija proizvoda	Površina (ha)
Uljano seme	324
Povrće	147
Žitarice	119
Orašasto voće-plodovi	11

Izvor: FiBL & IFOAM – Organics international (2022)

⁵ Avdiu, V. (2022): Organska poljoprivreda, zakonska harmonizacija, transpozicija, sertifikacija i pristup tržištu organske robe. U radu prvog sastanka REAWG Regionalne savetodavne radne grupe eksperata za organsku poljoprivredu u okviru „Dijaloga poljoprivrednih politika Nemačka Zapadnog Balkana“ (09.-11.03.2022.), Priština

⁶ FiBL & IFOAM – Organics international. Svet organske poljoprivrede. Statistika i trendovi u razvoju, 2022

Danas su proizvodnja bobičastog voća i proizvodnja organske paprike aktivnosti koje su nedavno promovisane i pilotirane i koje će se dalje razvijati u skladu sa uslovima lokalnog, regionalnog i međunarodnog tržišta.

Prema prvobitnom neobjavljenom izveštaju SIREĐ-a za 2020., sav organski proizvod na Kosovu još uvek nedostaju tehnički kapaciteti i poljoprivrednici imaju poteškoća da pristupe efektivnim organskim inputima, koje su odobreni od sertifikacionih tela. Oba izazova opisana u prošlosti, izazvale posledice u prinosima i niži kvalitet proizvoda.

Prerada

U 2020. godini, ukupno 21 organski prerađivača imao je važeći organski sertifikat. Većina aktivnosti prerade odnosi se na sušenje i preradu LAB-a ili zamrzavanje voća kako bi se ono pripremilo za potrebe izvoza.

1.2.3 Unutrašnja tržišta i potrošnja

Svest o principima i prednostima organske proizvodnje među poljoprivrednicima i potrošačima na Kosovu je još uvek niska, iako ideja o organskoj poljoprivredi uživa dobru reputaciju iako se smatra skupljom. Ljudi nemaju dovoljno znanja o obaveznim propisima i sertifikatima, a interesovanje za kupovinu organske hrane je i dalje niska. Stoga, tržišni igrači kao što su trgovci na malo još nisu gurnuli organske namirnice na tržište.

Osim ovoga, kupovna moć potrošača na domaćem tržištu je i dalje niska, a sigurnost hrane je glavna briga za primarni sektor. Međutim, proizvodi označeni kao organski lokalnog porekla i one uvozne se povremeno mogu primetiti za neke grupe proizvoda (npr. jaja, začinsko bilje, sokovi, med).

1.2.4 Tržišta izvoza

Tokom poslednjih godina, izvoznici sa Kosova su uspostavili jaka poslovna partnerstva sa trgovcima uglavnom u Evropi. Najveći deo izvoznih aktivnosti odnosi se na polupreradene proizvode u vrednosti od 12 miliona evra. Skoro sva proizvodnja sertifikovanih organskih proizvoda na Kosovu (95%) se izvozi. Glavne izvozne destinacije su Nemačka, Austrija i Švajcarska.⁷

Izvozno tržište i njegove perspektive su glavni pokretači organske poljoprivrede na Kosovu. Dok su se u početku samo organski LAB izvozili iz divljeg sakupljanja, potražnja je porasla u poslednjih nekoliko godina i sabirni centri su počeli da ugovaraju poljoprivrednike da uzgajaju organske LAB-ove.⁸

Između 2018. i 2021. ukupna količina izvezena u zemlje EU varira između 361 i 522 tone. LAB su ubedljivo najveća grupa izvoznih proizvoda, a slede plodovi - voće (tj. sitno voće), začini, seme i povrće.

Postoji jasan porast izvoza LAB-a, dok je obim izvoza voća i povrća smanjen u periodu 2018-2021. (vidi tabelu 4).

⁷ Avdiu, V. (2022): Organska poljoprivreda, zakonska harmonizacija, transpozicija, sertifikacija i pristup tržištu organske robe. U radu prvog sastanka REAVG Regionalne savetodavne radne grupe eksperata za organsku poljoprivredu u okviru „Dijaloga poljoprivrednih politika Nemačka Zapadnog Balkana“ (09.-11.03.2022.), Priština

⁸Organika (2019): Evaluacija nedrvenih šumskih proizvoda i sektora lekovitog i aromatičnog bilja.

Tabela 4: Razvoj organskog izvoza sa Kosova u EU između 2018. i 2021. godine, prema kategorijama proizvoda ⁹

Izvozni obim-zapremina (t) Kategorija proizvoda	godina			
	2018	2019	2020	2021
Krtole, korenje i žive biljke (LAB)	200	266	207	328
Plodovi-voće	259	132	56	80
Orašasti i začini	62	11	7	74
Razna semena	1	26	19	24
Povrće, sveže, hladne i suve	14	32	61	12
Semenska ulja, izuzev seme soje	8	15	11	3
Hrana i hranljivi sastojci za životinje	-	-	1	-
Čajevi	-	6	-	-
Ukupno	544	489	361	522

Glavne izvozne destinacije organskih proizvoda sa Kosova u zemlje EU-a su Nemačka, Austrija i na kraju, Litvanija, Slovenija i Hrvatska (vidi tabelu 5).

Tabela 5: Razvoj organskog izvoza sa Kosova u EU između 2018. i 2021. prema zemljama uvoznicama¹⁰

Izvozni obim-zapremina (tone) Zemlja uvoza	godina			
	2018	2019	2020	2021
Nemačka	139	268	258	335
Austrija	86	79	72	61
Letonija	-	-	-	40
Slovenija	-	-	-	40
Hrvatska	-	-	-	37
Italija	-	-	3	9
Belgija	99	-	-	-
Češka Republika	159	140	-	-
Francuska	-	3	8	-
Mađarska	60	-	-	-
Holandija - Nizozemska	1	-	20	-
Ukupno	544	489	361	522

Švajcarska je uvezla sertifikovani organski LAB u 2020. godini sa Kosova u zapremini od 23 tone i nijednu drugu kategoriju proizvoda.

Zbog nedostatka tehničkih kapaciteta (kao što je pomenuto u poglavlju 1.2.2) nije iznenađujuće što imidž izvoznika organskih proizvoda sa Kosova zaostaje za onima iz drugih zemalja izvoznica u Evropi. Ovo je rezultat studije tržišta za potencijal sitnog voća i organskih LAB-ova sa Kosova za Nemačku, Švajcarsku i Austriju 2020. godine.

⁹EK (2022): Pregled poljoprivrednih tržišta – uvoz organskih poljoprivredno-prehrambenih proizvoda iz EU (analiza podataka iz TRACES-a)

¹⁰EK (2022): Pregled poljoprivrednih tržišta – uvoz organskih poljoprivredno-prehrambenih proizvoda iz EU-a (analiza podataka iz TRACES-a)

Intervjui sa uvoznici u 2020. godini sugerišu da postoji jasan potencijal za veću izvoznu trgovinu sitnog voća i organskih LAB-va.

Međutim, u očima uvoznika, Kosovo ima imidž zemlje proizvođača sa povoljnim cenama proizvoda, dok ostali kriterijumi kao što su kvalitet, pouzdanost itd. su niže ocenjene u poređenju sa drugim zemljama proizvođačima.¹¹

1.2.5 Mere podrške vlade

Od 2016. godine, subvencije po hektaru za uzgoj LAB-a i drugih useva kao što su žitarice, povrće i voće uvedene su kao premija u odnosu na opšte subvencije koje dobijaju i konvencionalni farmeri.

Trenutno subvencije za sve sertifikovane organske useve premašuju konvencionalno uzgajane useve za samo 50 evra/ha, što ne predstavlja veliki relevantan ekonomski podsticaj za nova gazdinstva da pređu na organsku poljoprivredu.

¹² Pored toga, iznos direktnih plaćanja je značajno smanjen poslednjih godina (vidi tabelu 6). Za razliku od farmera, sertifikovani sakupljači NDŠP ne dobijaju nikakvu finansijsku podršku.

Tabela 6: Razvoj direktnih plaćanja za organsku poljoprivredu na Kosovu u periodu 2016-22.¹³

godine	Direktno plaćanje po ha (EUR)
2016	200, -
2017	300, -
2018	500, -
2019	500, -
2020-2022	50, -

Podrška kroz APOP 2018-21

APOP 2018-21 uključuje različite mere za promovisanje proizvodnje, razvoja marketinga, istraživanja, obrazovanja, obuke, proširenja, zakonodavstva, sertifikacije itd. koje su sprovedene samo u određenoj meri (procenjeno na 80% od MPŠRR).

Uvođenje sistema subvencija uspešno je vodila vlada. Druge mere, npr. Podizanje kapaciteta za farmere, trenere i konsultante uglavnom je sprovedena kroz donatorske programe.

1.1.1 Pravila, odredbe i ocenjivanje usaglašenosti

Zakon br. 04/L 085 za organsku poljoprivredu je u skladu sa Uredbom Saveta (EZ) br. 834/2007 za organsku proizvodnju i obeležavanje organskih proizvoda, i Uredbu Komisije (EZ) br. 889/2008 koja određuje detalje i pravila za njegovo sprovođenje.

¹¹Richter, T, I. Kampermann, B. Pulai (2020): Izvozni potencijal organskog bobičastog voća i ALB-a sa Kosova u Nemačku, Švajcarsku i Austriju. Izveštaj glavne linije.)

¹²Administrativno uputstvo (MPŠRR) br. 07/2021 za direktna plaćanja u poljoprivredi za 2021. godinu.

¹³Izvor: MPŠRR, Godišnja administrativna uputstva za direktna plaćanja (između 2016. i 2022.) u poljoprivredi različitih godina.

Uz podršku stručnjaka iz italijanskog projekta KOSAGRI i TAIEX, MPŠRR je pripremio osam Administrativnih uputstava za efikasnu primenu Zakona 04/L 85 o organskoj poljoprivredi, a tabele usklađenosti su predstavljale uputstva za AU, koja objašnjavaju procedure za usklađivanje i usaglašenost sa zakonodavstvom EU-a.

Administrativna uputstva:

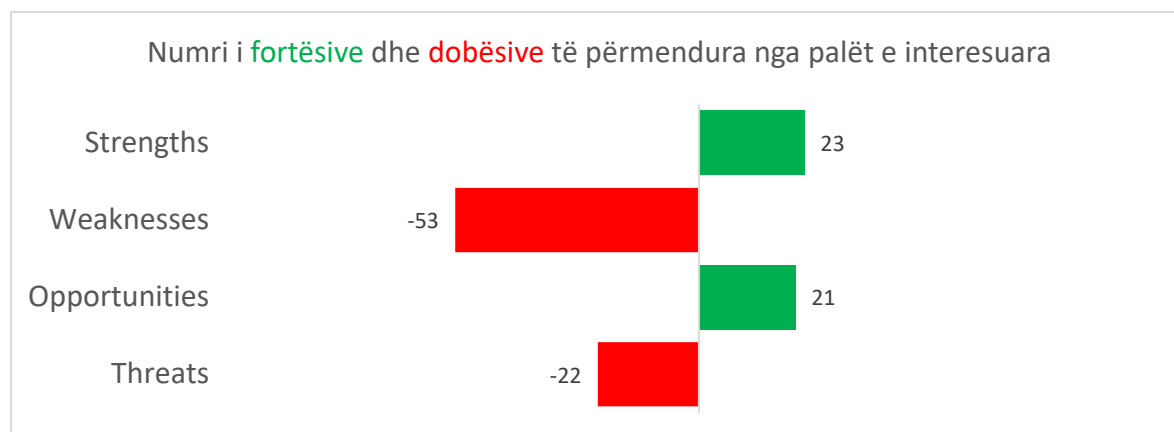
1. AU br. 01/2019 o poslovima, odgovornostima i sastavu Komisije za organsku poljoprivredu;
2. AU br. 02/2019 za sistem kontrole organske proizvodnje, Organ kontrole, kontrolne organe i pravila za njihovo sprovođenje;
3. AU br. 03/2019 za određivanje pravila za proizvodnju organskog bilja;
4. AU br. 04/2019 za određivanje pravila za proizvodnju i organsku stočnu hranu;
5. AU br. 05/2019 za određivanje pravila za proizvodnju organske akvakulture;
6. AU br. 06/2019 za kriterijume, standarde i uslove za uvoz organskih proizvoda na Kosovu;
7. AU br. 07/2019 za određivanje logoa organske proizvodnje i specifični zahtevi za obeležavanje;
8. AU br. 08/2019 koji određuje pravila za proizvodnju i metode organskih prerađenih proizvoda.

1.3 Pregled snaga, slabosti, mogućnosti i pretnji

Analiza SWOT organskog sektora na Kosovu izdata je iz odgovora sa onlajn ankete zainteresovanih strana i diskusije fokusnih grupa 2022. godine i predstavljena je na Političkoj radionici u Prištini 11. oktobra 2022. godine.

Konačni rezultati snaga i navedene slabosti, kao i prilika i pretnji, vizuelizovani na slici 6, sugerišu da ima još mnogo posla da se uradi za ovaj sektor. Međutim, jasno se vide i jake tačke sektora i mogućnosti koje treba da iskoriste i iskorišteni od aktera sektora.

Slika 6: Poređenje snaga, slabosti, prilika i pretnji, koje su pominjali organski akcionari na Kosovu; iz onlajn ankete sa akcionarima iz organskog sektora, 2022

Snage

a) **Organski sektor na Kosovu je u stalnom porastu**

Organska poljoprivreda na Kosovu je u stalnom porastu poslednjih godina. Ovo važi i za veličinu područja i za broj proizvođača i prerađivača. Ovo važi i za sektor pružalaca usluga.

Institucije organizovane kao pružaoci usluga, kao što su udruženje Organika i centar poljoprivrednih kompetencija IADK, stabilizovale su svoje strukture i bile u mogućnosti da steknu više ekspertiza i prenesu je na poljoprivrednike.

Osim ovoga, organizacije za podršku biznisa kao što su PePeKo (povrće) i Mjedra-Malina na Kosovu (Berries-Bobičasto voće) su aktivne u pilotiranju organskih parcela i farmi.

b) Farmeri i organski prerađivači su bolje opremljeni

Tokom proteklih godina, nekoliko donatorskih programa (npr. GIZ, PASURI, SIREN, PPSE, UNEP, USAID) podržavaju poljoprivrednike i sabirne centre u kupovini opreme za sušenje ili sortiranje (LAB), u izgradnji objekata za hlađenje/zamrzavanje (bobičasto voće), ili u kupovini poljoprivredne opreme za obradu zemljišta, sadnju ili kontrolu loših trava - korova.

c) Poljoprivrednici su postepeno jačali svoje tehničke kapacitete

Tokom proteklih godina, različiti donatorski programi su obezbedili tehničku obuku zainteresovanim stranama, poljoprivrednicima i trenerima tri glavna važna lanca vrednosti, LAB-ova, sitnog voća i povrća. Postepeno, zajednička ekspertiza-stručnost teče i utiče na iskustvo kultivacije sa savremenim praksama organske oblasti. Međutim, ima još mnogo posla da bi jačali sektor, kapacitete organskih operatera na održiv i stabilan način (određeno u Konceptima razvoja kapaciteta za sektor sitnog voća, LAB-ova i povrća).

Slabosti

a) Nivo dalje je nizak tehničkih kapaciteta u redovima organskih operatera

Organski sektor u poslednjih 20 godina dominirani su bili od aktivnosti divlje berbe. Dok je organska proizvodnja povrtarskih kultura i hortikulture još uvek u pionirskoj/početnoj fazi. Ovo je glavni razlog što još uvek nedostaje potpunija ekspertiza o praksama organskog gajenja. Najveći tehnički izazovi su planiranje cirkulacija biljaka, efikasna kontrola korova, upravljanje štetočinama i bolestima i efikasne mere upravljanja posle berbe.

b) Nedostatak organskih inputa

Do sada, u organskoj proizvodnji povrća i hortikulture, organski farmeri na Kosovu veruju u primenu efiktivnih organskih inputa. Oni se po ovom pitanju razlikuju od tradicionalnih praksi organske poljoprivrede koje su uobičajene u zapadnoevropskim zemljama, gde organski farmeri pokušavaju da se oslone na preventivne mere zaštite bilja i koriste kompost i stajnjak umesto organskih đubriva. Pre svega, farmeri nisu svesni šta obuhvataju organski inputi.

Osim ovoga, seme i sadni materijal visokog kvaliteta nisu dostupni u dovoljnim količinama.

c) Slaba savetodavna služba za organske farme i manje istraživanja u organskoj poljoprivredi

Iako su poslednjih godina preduzete mnoge kvalifikacione mere za savetnike i trenere, još uvek nedostaje efikasna savetodavna služba koja bi mogla da pruži tehničku podršku organskim farmama (naročito u prvim godinama organske poljoprivrede). Posebno poljoprivrednici u periodu konverzije bili bi potrebni za programe obuke, gde savetnici sa iskustvom mogu da nose proces učenja novih organskih farmara. Mreže između istraživačkih institucija (npr. univerziteta) i privatnog sektora/civilnog društva (biznis, NVO, udruženja) su slabe.

Na univerzitetima, organska poljoprivreda teško da je tok istraživačkih programa i nastavnih događaja. Rezultati istraživanja nisu dobro objavljivani i nisu lako pronađeni.

d) Male farme-gazdinstva na Kosovu nemaju mogućnosti efektivnog korišćenja većine najsavremenijih tehnologija

Tipične organske farme na Kosovu su mikro ili male farme. Ovim farmama nedostaje finansijski kapital za ulaganja. Ali takođe, veličina farme je premala da bi se vratila ulaganja. Rad u zadrugama, organizovana za deljenje opreme sa ostalim članovima farme, nije uobičajena praksa među poljoprivrednicima na Kosovu. Ova činjenica se može videti i kao jedan od razloga za niske prinose i niske kvalitete proizvoda.

Mogućnosti

a) Povoljni prirodni uslovi i politička volja da se podrži organski sektor

Kosovo ima povoljne prirodne i političke uslove za organsku poljoprivredu. Vremenski i zemljišni uslovi su pogodni za proizvodnju povrtarskih kultura i hortikulturu. Vlada je spremna da podrži organske poljoprivrednike lakim subvencijama i da prati tok aktivnosti navedenih u Organskom akcionom planu.

b) Donatorski programi podržavaju organsku poljoprivredu

Kosovo je jedna od zemalja u Evropi sa najvećom donatorskom podrškom po glavi stanovnika. Veliki deo donatorskih sredstava namenjen je poljoprivrednim programima, koji uglavnom promovišu organsku poljoprivredu kao važan resurs za otvaranje radnih mesta u ruralnim područjima i doprinose smanjenju siromaštva.

c) Programi izgradnje kapaciteta mogu ojačati tehničke kapacitete

Većina donatorskih programa za poljoprivredu uključuje obuku trenera ili poljoprivrednika. Ovo je važno za jačanje kapaciteta organskog sektora. Međutim, do sada su mere bile ponuđene kao pojedinačne i posebne, i nisu bile sistematski i hronološki povezane jedna sa drugom, nisu bile „holističke“, jer do sada nedostaje sveobuhvatan program razvoja kapaciteta.

d) Međunarodna potražnja za organskim proizvodima

Međunarodna potražnja je bila glavni pokretač razvoja organskog sektora na Kosovu tokom poslednjih 10 godina. Iako se u 2022. godini potražnja za organskim proizvodima u mnogim ciljnim zemljama usporava zbog ekonomske krize, postoji jasna dugoročna prognoza za dalji rast organskih tržišta u ciljnim zemljama. Ovo će privući više farmera da pređu na organsku poljoprivredu ili da povećaju svoju organsku proizvodnju ili tržišne aktivnosti.

e) Poljoprivrednici su otvoreni za organsku proizvodnju

Posebno među nekim mladim poljoprivrednicima postoji veliko interesovanje da nauče kako da upravljaju farmom po organskim standardima i principima uprkos činjenici da interesovanje za poljoprivredu opada. Ovi farmeri su otvorenog uma i željni da budu deo programa obuke ili organskih platformi zainteresovanih strana.

f) Novi lanci organske vrednosti u razvoju

Iako su uzgoj LAB-a i divlje sakupljanje NDŠP-a su tradicionalne aktivnosti organskog sektora na Kosovu, tokom poslednjih godina i zainteresovane strane iz sektora sitvog voća i povrća mogu se ubediti da pilotiraju organske demonstracije ili da započnu organsku proizvodnju. Takođe, ovde su glavni pokretači sa međunarodnih tržišta.

Osim ovoga, postoji potencijal da se više organskih useva da se izvoze na međunarodna tržišta. To bi omogućilo poljoprivrednicima, koji gaje LAB, da planiraju odgovarajuće rotacije berbe, uključujući i mahunarke za fiksiranje azota u zemljištu.

Rizici

a) Globalna ekonomska i klimatska kriza može oslabiti razvoj organskog sektora

Klimatske promene i trenutni trendovi inflacije imaju potencijal da izazovu značajnu ekonomsku štetu civilnim društvima na globalnom nivou. Takođe, iz ove krize su pogođene i glavna ciljna tržišta za izvoz organskih proizvoda. Kao posledica, kupovna moć potrošača može da se smanji i spremnost za kupovinu organskih proizvoda po vrhunskim cenama može biti ograničena kao posledica toga. Ovo otežava ne samo razvoj perspektiva na izvoznim tržištima, već i ograničava mogućnosti za stvaranje šireg domaćeg tržišta za organsku robu.

Očekivano povećanje perioda suše i obilnih kiša čini proizvodnju bilo kog poljoprivrednog proizvoda izazovnijom. Ovo može dovesti do toga da farmeri veruju da je upotreba konvencionalnih inputa važna za sigurniju i otporniju proizvodnju.

b) Niska svest potrošača za proizvodnju organske proizvode

U prošlosti, malo je uloženo na Kosovo u promovisanje koncepta organske poljoprivrede kod potrošača. Stoga potrošači često nisu svesni šta znači „organsko” u smislu označavanja hrane, odnosno šta tačno znači organska poljoprivreda. Bez ovog znanja, potrošači neće prepoznati veću vrednost za takve proizvode i spremnost da prihvate više cene za organske proizvode biće ograničena na određene grupe potrošača.

c) Nedovoljna podrška i vođstvo MPŠRR-a

Zainteresovane strane na Kosovu izražavaju zabrinutost da MPŠRR ne podržava u dovoljnoj meri organsku poljoprivredu i zaista ne preuzima vođstvo u sprovođenju planiranih aktivnosti Plana za Organskog Akcionog Plana 2018-21.

d) Nedostatak radne snage u ruralnim područjima

Zainteresovane strane opisuju za sve lance organske vrednosti (LAB, sitno voće, povrće) da se radna snaga sve više udaljava od sela i poljoprivrednog sektora. Sva tri proizvodna sektora koriste radno intenzivne metode proizvodnje. Osim ovoga, mala gazdinstva kao na Kosovu ne mogu da koriste tehničku opremu da zamene nedostajuću radnu snagu na isti način, jer veće farme mogu da koriste takve tehnologije. Posebno mladi i mudri ljudi teže odnosno imaju tendenciju da migriraju u gradove.

e) Ne / niske marže cena za organske proizvode

Trenutno, konvencionalne farme dobijaju relativno visoke cene za svoje proizvode i stoga je dodatna marža za organske proizvode preniska (npr. u proizvodnji sitnog voća ili povrća) da bi pokrila dodatne troškove sertifikacije ili proizvodnje organske poljoprivrede. Ovo može poremetiti spremnost daljih farmi da pretvore svoju proizvodnju u organsku poljoprivredu.

f) Visoki troškovi za organsku sertifikaciju i inpute

Troškovi sertifikacije za mikro i male farme su izuzetno visoki u poređenju sa najvećim farmama pošto je postupak inspekcije i sertifikacije uporediv bez obzira od veličine farme. Takođe, raspoloživi inputi su prilično skupi prema mišljenjima zainteresovanih strana.

Šta to znači za politiku i novi Akcioni plan u organskoj poljoprivredi?

Organska poljoprivreda na Kosovu nastavlja da se suočava sa velikim izazovima. Ove obuhvataju malu strukturu poljoprivrede, nedostatak nekvalifikovanih i kvalifikovanih poljoprivrednih radnika na farmama, nedostatak znanja i iskustva u organskoj poljoprivredi i relativno visoke troškove korišćenja inputa ili sertifikacije.

Osim ovoga, postoji nedostatak dovoljno istraživanja i savetodavnih usluga od kojih organski farmeri na Kosovu mogu imati direktnu korist.

Zainteresovane strane organskog sektora su nestabilne, finansijski ranjive i u velikoj meri zavisne od finansijske podrške donatorskih programa.

Očekuje se da će donatori ulagati u daljem razvoju organske poljoprivrede i u budućnosti pošto nudi mogućnosti za stvaranje većih prihoda i doprineće ruralnom razvoju, gde je poljoprivreda otpornija finansijski i ekološki.

Međutim, sektor politike kao i privatni sektor će morati više da dele i saraduju kako bi programi podrške bili efikasniji. Ovo takođe podrazumeva jače vlasništvo MPŠRR-a u procesu implementacije novog APOP-a.

Kao rešenje, MPŠRR ili Organika mogu pozvati zainteresovane strane na redovne sastanke radnih grupa i koordinirati sprovođenje mera planiranih u novom planu APOP-a.

1.3 Potrebe sektora

Radionice, ankete i diskusije u fokus grupama koji pripremaju APOP identifikovali su potrebe u oblasti razvoja kapaciteta na nivou farme, prerađivača, trgovca i pružaoca usluga.

Detalji seminara su detaljno predstavljeni u dodatku u poglavlju 6.3.1 za sektor LAB, u 6.3.2 za sektor sitnog voća i u 6.3.3 za sektor povrća. Oni odražavaju i odraziti rezultate SWOT u poglavlju 1.3.

Na **nivou farme**, organski sektor na Kosovu ima potrebe

- dalju finansijsku podršku od donatora i vlade;
- sistematska programi obuke, kolegijlno učenje i programi obuke;
- svest za organsku proizvodnju;
- obezbeđivanje tržišnih i proizvodnih podataka; i
- osiguranje koje bi pokrilo gubitke u prelaznim periodima kako bi se smanjili rizici za farmere

Na **nivou prerade i trgovine** organski sektor na Kosovu ima potrebu

- dalju finansijsku podršku donatora;
- Obuka farmera o tome kako da ispune potrebne standarde kvaliteta za organsku preradu; i
- Lobiranje i zastupanje za potrošače na Kosovu za beneficije od organskih proizvoda.

Na **nivou pružalaca usluga**, organski sektor na Kosovu ima potrebu

- Lična obuka trenera i konsultanata;
- Razmena posete sa organskim proizvođačima u susednim zemljama (razmena iskustava, praksi, izgradnja međunarodne mreže učenja od kolega);
- Poznavanje organskim standardima;
- Upoznavanje sa metodama organske proizvodnje (đubrenje, upravljanje štetočinama i bolestima, upravljanje korova, rotacija useva-plodored);
- Materijali za obuku za organsku proizvodnju na farmi i na nivou prerade; i
- Obuka za dostupnost i bolju primenu organskih inputa.

Part 2 Obim delatnosti APOP i njegov razvoj

2.1 Značaj organskih akcionih planova na međunarodnom nivou

Organska poljoprivreda je evoluirala pre oko 100 godina u različitim delovima sveta i doživela je ogroman i kontinuiran rast u smislu organske proizvodnje, prerade, trgovine i potrošnje. IFOAM Organics International, globalni kišobran organskog pokreta pravi razliku između Organic 1.0 (vreme organskih pionira), Organic 2.0 (razvoj tržišta i opis organske prakse u standardima i propisima) i Organic 3.0¹⁴. Ovo zadnje je vizija za korišćenje organske poljoprivrede za održivi razvoj, uključujući ekonomsku, socijalnu i ekološku dimenziju i doprinos Ciljevima održivog razvoja (SDG). Pristup organske poljoprivrede zasnovan je na principima zdravlja, ekologije, pravde i brige. Ona sebe vidi kao proizvodni sistem zasnovan na tradiciji, inovacijama i nauci koji promoviše dobar kvalitet života za sve one koji su obuhvaćeni. U većini zemalja organski propisi ili nacionalni standardi definišu detalje proizvodnje, prerade i obeležavanja pomoću kojih operateri mogu da sertifikuju svoje proizvodne procese.

Od sredine 1990-ih godina, sve više i više zemalja razvijalo je **nacionalne organske akcione planove** kao instrument za koordinaciju i podsticanje razvoja organskog sektora, za preciziranje strategija zainteresovanih strana i za usmeravanje određivanja politika. Na primer, Evropska komisija je usvojila Evropski akcioni plan za organsku hranu i poljoprivredu 2004, 2014. i 2020. godine, i takđe većina zemalja EU-a imaju takve planove. Dok se mnogi nacionalni akcioni planovi fokusiraju na vladine politike, instrument se takođe koristi za isticanje i planiranje doprinosa civilnog društva ili privatnog sektora. Ovi planovi često identifikuju ciljeve npr. u pogledu organske materije u poljoprivrednom zemljištu. Oni takođe grade strateški okvir, informišu o kreiranju politike i identifikuju neophodna ulaganja i akcije vlade i često drugih aktera.

Organska poljoprivreda je kao takva inovativna i zahteva preuzimanje uloge pionira u poljoprivredi i prehrambenom sistemu. Međutim, to je još uvek daleko od pravog nivoa i zahteva pažnju vlada da optimalno iskoriste svoje privatne i javne koristi, kao što je izraženo na primer u Ciljevima održivog razvoja UN (SDG).

Organika, da bi bila u potpunosti kredibilana, zahteva vrednosno orijentisanu promenu u konvencionalnim praksama, uključujući u proizvodnju, u odnose razmene, u usluge podrške i određivanje politika. Organski sistemi su s jedne strane otporniji i održiviji, a druge strane pružaju društvene i ekološke koristi. Međutim, prelazak na organsko ima svoje rizike i zahteva intenzivno znanje.

FiBL, istraživački institut za organsku poljoprivredu, opširno je istraživao dobre prakse definisanja nacionalnog organskog akcionog plana u okviru projekta EU-a i izdao 2008. godine, a 2018. ažurirao priručnik za određivanje nacionalnog akcionog plana.¹⁵ Ovaj priručnik koji pruža dobre prakse u razvoju Organskog akcionog plana je podržao ovaj APOP Kosova.

Republika Kosovo je usvojila svoj prvi Nacionalni organski akcioni plan za period 2018–2021 nakon dvogodišnjeg procesa razvoja. Plan je razvijen u okviru projekta KOS-AGRI od strane italijanske saradnje uz podršku CIHEAM Bari u saradnji sa Fakultetom poljoprivrede i veterinarske medicine Univerziteta u Prištini. Ovaj prvi APOP je sada istekao.

¹⁴ IFOAM Organics International, 2018, Organic 3.0: <https://www.ifoam.bio/about-us/our-history-organic-30>

¹⁵ FiBL, 2018, Organski akcioni planovi. Razvoj, implementacija i evaluacija, <https://www.fibl.org/en/shop-en/1507-organic-action-plans>

2.2 Funkcije organskih akcionih planova

¹⁶ Organski akcioni planovi su korišćeni sa različitim stepenom uspeha. Kada se koriste na efikasan način, oni su suštinski alat za koordinaciju unutar i između vlade, privatnog sektora i civilnog društva u cilju pokretanja organskog razvoja. Organski akcioni planovi služe kao strateški instrument za vlade i sektor u celini za postizanje ciljeva politike. Ovo je posebno važno kada se moraju uzeti u obzir višestruki ciljevi politike kao što su rast i razvoj organskog sektora, ekonomski razvoj, tržišni i ruralni razvoj i životna sredina, javno zdravlje i društvene koristi. Akcioni planovi mogu pomoći u stvaranju sinergije i izbegavanju konfliktnih politika, istovremeno osiguravajući da različite mere budu kompletirane. Štaviše, akcioni planovi dozvoljavaju određene prepreke biti bolje adresirane i omogućavaju široko učešće zainteresovanih strana u formulisanju politike. One zavise od efikasnih i inkluzivnih foruma za razvoj strateške vizije.

Uvažavajući važnost određivanja javnih politika, koncept organske hrane i poljoprivrede nisu razvili kreatori politike i tehnički stručnjaci koji odgovaraju jedne potrebne specifične političke. Drugačije od mnogih politika agro-ekologije i ruralnog razvoja, ona je evoluirala kao društveni pokret za poljoprivredne promene i vođena je od tržišta. Potražnja u rastu za organsku hranu ističe njen potencijal kao održivu poslovnu priliku za zainteresovane strane u agro - hrani.

Za kreatore politike, izazov je da podrže multifunkcionalni pristup organskoj hrani i poljoprivrednim sistemima koji mogu da zadovolje različite ciljeve i prioritete različitih interesnih grupa, i to da urade u 'javno-privatno' partnerstvo sa malim i srednjim preduzećima (MSP) i organizacije civilnog društva. Opšti cilj je da se uravnoteže inicijative vođene ponudom i potražnjom za postizanje održivog razvoja organske poljoprivrede.

Organski akcioni planovi obično su uključivali ciljeve za proporciju poljoprivrednog zemljišta koja će se upravljati na organski način u okviru vremenskom perioda, au nekim slučajevima i da proporcija tržišta hrane da bude organski. Osim ovoga, akcioni planovi se fokusiraju na kombinaciju sledećih oblasti:

- Direktna podrška za upravljanje životnom sredinom i zemljištem;
- Savetovanje, obuka i edukacija proizvođača;
- Inicijative javne nabavke;
- Edukacija i promocija potrošača;
- Razvoj tržišta i podrška infrastrukture;
- Istraživanje i inovacije za organsku poljoprivredu;
- Podrška u vezi inspekcije i sertifikacije;
- Procene trenutne situacije i efikasnosti prethodnih akcionih planova i procedura za praćenje uticaja.

PVBO Kosova pruža pregled istorije i statusa organske poljoprivrede na Kosovu. On identifikuje potrebe, ciljeve i akcije koje treba preduzeti u cilju promovisanja dugoročnog i ubrzanog razvoja organske poljoprivrede. APOP takođe doprinosi podizanju svesti o organskoj poljoprivredi među poljoprivrednicima, opštom javnošću, kreatorima politike i donatorima, čime se stvara dodatno interesovanje za ovu priliku za održivi razvoj. On takođe doprinosi uspostavljanju organske poljoprivrede kao sastavnog dela nacionalne poljoprivredne politike i programa ruralnog razvoja.

¹⁶ FiBL etj. al., 2018, Organski akcioni planovi. Razvoj, implementacija i evaluacija https://www.fibl.org/fileadmin/documents/shop/1507-organic-action-plans_1.pdf

2.3 Naučene lekcije iz Organskog akcionog planiranja širom sveta

Priručnik FIBL-a za organsko akciono planiranje analizirao je iskustva mnogih procesa akcionog planiranja i izvukao neke zaključke koji su primenjeni u pripremi ovog plana i treba ih uzeti u obzir u implementaciji, praćenju i evaluaciji. Relevantne međunarodne lekcije uključuju:

- Organsko akciono planiranje treba da počne sektorskom analizom i evaluacijom prethodnih planova.
- Vladini planovi imaju potrebu za rukovođenje vladom. Istovremeno, uključivanje zainteresovanih strana u svim fazama je preduslov za vlasništvo nad sektorom i podršku implementaciji za postizanje planiranih ciljeva.
- Sadržaj plana treba da bude relevantan za potrebe zainteresovanih strana i posvećenost sektora. Ciljevi i mere moraju biti specifični, merljivi i ostvarivi. Takođe je potrebna koherentnost sa drugim instrumentima politike.
- Moraju se izdvojiti dovoljni resursi za sprovođenje aktivnosti i za upravljanje i praćenje plana.
- Uspeh počinje planiranjem, ali zahteva implementaciju i pojačanje. Politička volja za sprovođenje investicionih planova koji uključuju vladu i privatni sektor je preduslov za uspeh pametnih planova.
- Važan je uravnotežen pristup saradnji i konkurenciji na svim nivoima. Domaće i međunarodne mogućnosti se materijalizuju ako tržišni okviri i strukture pogoduju proizvodnji i trgovini.

2.4 Naučene lekcije iz Akcionog plana 2018 - 2021

Opsežna evaluacija PVBO 2018-2021 kroz anketu i razne seminare sa oko 120 učesnika, od kojih su oko 60% poljoprivrednici, 20% vlada, 10% privatni sektor i 5% civilno društvo (međutim, samo 1/3 bile su žene i većina starije od 40 godina), prikazuje glavne pouke, koje su:

- Veoma visoko ceni sektor za postojanje APOP-a i mogućnost učešća u evaluaciji i razvoju. Relevantnost je ocenjena veoma visoko; međutim, promocija je bila nedovoljna i mnogi do sada nisu znali za APOP.
- Dobar kvalitet prezentacije APOP-a i njegovog sadržaja stvara poverenje i sigurnost za razvoj sektora. 60% zainteresovanih strana spremno je da koristi instrument u strateške svrhe, a 23% za informisanje. Samo 17% ne vidi nikakvu svrhu u APOP.
- Svrha i funkcija APOP neće biti izbor donatora, već sektorski plan sa obavezom zainteresovanih strana da rade u istom pravcu. Identifikovane akcije nisu samo željno razmišljanje, već deo institucionalnog planiranja.
- Zainteresovane strane cene holistički pristup i žele da vide mere sa manje-više jednakim prioritetima u svim oblastima. Ulaganja u direktna plaćanja poljoprivrednicima i olakšavanje lanca vrednosti smatraju se važnim merama. Sprovođenje organskog zakona je takođe podjednako važno.
- Zainteresovane strane naglašavaju da je za dobar plan potrebna dobra implementacija. Oni žele veća ulaganja u upravljanje, praćenje, transparentnost i odgovornost kako bi naglasili da je implementacija zagarantovana.
- Važno je da sve institucije (npr. nadležni državni organi, sertifikacija, saveti, dobavljači inputa, prerada/trgovanje, sektorska koordinacija, itd.) da funkcionišu dobro, da su efektivni i efikasni.
- Do sada je prevelik naglasak stavljen na izvozne mogućnosti i izvozna tržišta. Iako ovo treba da se nastavi i prilike dobro istraže, domaće prilike ne bi trebalo zanemariti i podrediti novim prioritetima. Diverzifikacija proizvodnje, dostupnost na maloprodajnom nivou i povećana potražnja potrošača ključni su za razvoj nacionalnog tržišta. Nacionalni logo bi podržao ovaj cilj.

- Dobar učinak i komunikacija su ključni elementi za ubeđivanje potrošača na Kosovu i uvoznika van zemlje. Poverenje i dobra reputacija, koji su preduslovi za potražnju na tržištu, zahtevaju značajna ulaganja.

2.5 Svrha, prostriranje i granice APOP-a Kosova

APOP je zvanični plan Vlade Kosova, koji je organizovalo Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja (MPŠRR). To nije zakon niti administrativno uputstvo, već sredstvo za koordinaciju sektora i osiguranje koherentnih i sinergijskih akcija u zemlji.

Svrha APOP je da pruži informacije kreatorima politike i javnosti, kao i da usmerava zainteresovane strane u njihovim aktivnostima. Ona povlači mogućnosti koje organska poljoprivreda može ponuditi u smislu stvaranja prihoda, izgradnje otpornosti, zdravlja i održivosti poljoprivrede i prehrambenog sistema. Ona podržava prirodu saradnje između javnih i privatnih razvojnih napora. Ona poziva nacionalne i međunarodne agencije da podrže razvoj za dobrobit kosovskog naroda i na kraju da investiraju u rastućem sektoru širom sveta. Ona veoma konkretno usmerava istraživanje, akademiju, prostriranje, razvojne strategije, statistike i još mnogo toga.

APOP je doprinos u Zelenom izveštaju i Strategiji za poljoprivredu i ruralni razvoj 2022-2028 Vlade Republike Kosovo, gde je uvek iznova naglašena potreba vladinih mera za unapređenje organske poljoprivrede i gde je ovaj akcioni plan je našla svoje mesto.

Delokrug plana obuhvata svu organsku proizvodnju, preradu, promet i potrošnju zasnovanu na poljoprivrednom zemljištu, u stočarstvu ili divljem sakupljanju nedrvenih šumskih proizvoda (NDŠP). Dok je najveći deo proizvodnje za hranu, organska poljoprivreda obuhvata i poljoprivrednu proizvodnju proizvoda za negu tela, tekstila, građevinskog materijala, ogorevnih masa itd. Njena oblast obuhvata takođe dozvoljene impute za proizvodnju, obuhvata žive biljke i stoku. Plan uključuje sve zainteresovane strane u lancu vrednosti, u uslužnom sektoru i u potrošnji. Ona se obraća određenim osobama trenutno u organskoj poljoprivredi, formalno i neformalan način, onima koji potencijalno učestvuju i onima koji imaju koristi od sektora.

Sve dok nije dokument u okviru sprovođenja zakona, APOP Kosova je usko povezan sa Zakonom br. 04/L-085 za organsku poljoprivredu, koji je izrađen na osnovu Uredbe EU (EZ) br. 834/2007 i br. 889/2008.

Na osnovu Administrativnog uputstva (MPŠRR) br. 01/2019 o dužnostima, odgovornostima i sastavu Komisije za organsku poljoprivredu, Odlukom generalnog sekretara Ministarstva poljoprivrede, uspostavlja se Komisija za organsku poljoprivredu (KOP), u sastavu devet (9) članova:

pet (5) članova iz MPŠRR i jedan (1) član iz Agencije za hranu i veterinu, jedan (1) član sa Fakulteta za poljoprivredu i veterinu, jedan (1) član iz Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja (MSPP) i jedan (1) član Udruženja organske poljoprivrede Kosova (UOPK)¹⁷.

2.6 Metodologija razvoja APOP-a 2023 -2026

Prvi APOP je istekao krajem 2021. godine, a zainteresovane strane iz vlade, akademske zajednice, privatnog sektora i civilnog društva izrazile su potrebu za novim APOP-om koji usmerava budući razvoj. Caritas Švajcarske, u okviru programa SIREN koji podržava ADC, preuzeo je inicijativu u

¹⁷Postoje ciljevi da bi predali ovo predstavljanje Organici, pošto OAAK možda više ne postoji u budućnosti.

saradnji sa MPŠRR da podrži olakšavanje procesa za evaluaciju prvog APOP-a i da razvije novi APOP 2023 – 2026.

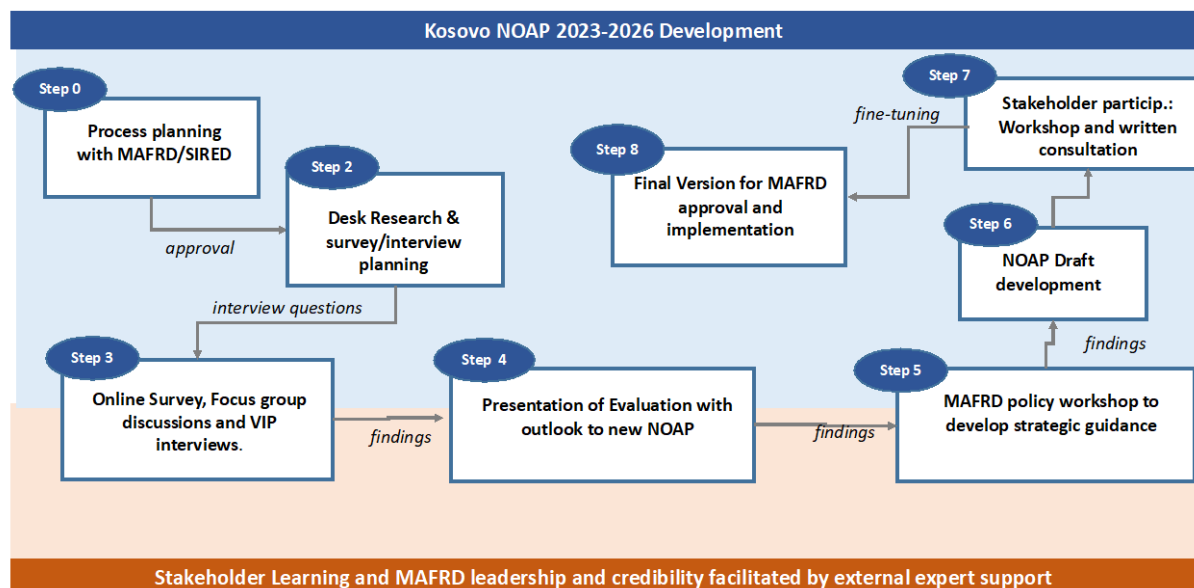
Kosovski APOP 2023-2026 je zasnovan na APOP 2018-2021. Istovremeno, postoje suštinske inovacije i adaptacije u planu koje izražavaju dalju zrelost sektora, koji je još uvek prilično početnički, ali u dobrom rastu. Novi APOP odražava lekcije naučene iz uspeha i izazova organskih politika u prošlosti, intenzivirano učešće rastućih aktera sektora i nove prioritete politike trenutno izabrane vlade.

Proces razvoja APOP-a je konceptualizovan u a) proceni APOP-a koji je istekao, b) razvoju novog nacarta APOP koji balansira učenje iz prethodnog iskustva i stvaranje iz moći prikupljanja i c) osiguranje kvaliteta kroz proveru realnosti za buduće ciljeve i planove i kroz izgradnju vlasništva između zainteresovanih strana.

Evaluacija, izrada nacarta i osiguranje kvaliteta/izgradnja vlasništva uključivali su sledeću metodologiju:

- Onlajn anketa sa merljivim zatvorenim pitanjima i otvorenim pitanjima za pojedinačne za individualne reakcije;
- Diskusije u fokus grupama (npr. sakupljači, farmeri, inspektori, istraživači, nevladine organizacije NVO, itd.);
- „VIP“ intervjui koji omogućavaju ljudima oba pola i različitih uloga i interesovanja da izraze svoje mišljenje kako bi uporedili stavove;
- Rezultati evaluacije i radionice za razvoj politike na nivou MPŠRR-a;
- Javne konsultacije nacarta APOP sa pisanim izjavama i opsežnom seminarom zainteresovanih strana za reakcije, podizanje svesti, promociju i vlasništvo APOP-a.

Slika 7 vizualizuje proces i njegove korake.

Slika 7: Generalni pregled 8 metodoloških koraka predloženog procesa, uključujući mogućnosti za učenje zainteresovanih strana.

Poseban akcenat u pripremi APOP-a 2023-2026 je posvećen učešću zainteresovanih strana. Cilj je bio da se istaknu glavne potrebe organske poljoprivrede koje su već uključene u APOP. Plan predviđa ulogu i učešće svake zainteresovane strane u zavisnosti od njihovog interesa.

Na sastancima sa fokus grupama i VIP ličnostima, glavne tačke o kojima se razgovaralo su: 1) ažuriranje razvoja sektora, šta se dešavalo u organskom sektoru od 2017. godine iz različitih perspektiva, uključujući važne događaje, važne okvire, promene, razvoj poslovanja i iskustva; 2) Procena APOP 2018-2021, uključujući da li je APOP bio koristan, i koji ciljevi APOP-a su postignuti, a šta ne 3) sektorska analiza i analiza SWOT organskog sektora Kosova i 4) nove političke želje za APOP.

Ovo je omogućilo da se identifikuju akteri odgovorni za sprovođenje aktivnosti i mogući izvori finansiranja, zajedno sa vremenskim okvirom za implementaciju i indikatorima za praćenje APOP-ova.

Part 3 Vizija 2027 i ciljevi

Kosovo ima za cilj potpuno funkcionalan, uspešan, održiv i dobro poznat nacionalni i međunarodni sektor organske hrane i poljoprivrede. Sve veći broj zainteresovanih strana, uključujući poljoprivrednike i preduzeća, proizvodi pristupačnu, ekološki održivu organsku hranu, pća, tekstil i druge organske proizvode za domaća i izvozna tržišta. Relevantne i visokokvalitetne usluge kao što su sektorska koordinacija, povezivanje, npr. na sajmovima i internet platformama, sertifikacija, savetodavne usluge, istraživanje, laboratorijske usluge, obrazovanje i promocija, podrška akterima u lancu vrednosti. Poravedna pravila i propisi i dobro sprovedeni su na snazi.

Kosovski organski sektor se sastoji od biznisa koji su profitabilni, koji nude poštene plate i koji imaju dobre uslove za rad za sve. Oni imaju pristup odličnoj tržišnoj inteligenciji da bi informisali svoje procese donošenja odluka. Oni koji rade ili žele da uđu u organski sektor Kosova imaju visok nivo veština i znanja za sve aspekte svog poslovanja.

Operateri saraduju sa pametnim i ujedinjenim strukturama, npr. male zadruge za preradu i marketing, nacionalna tela za promociju robe i nacionalne organske krovne organizacije.

Univerziteti i razvojne agencije podržavaju istraživanje i proširenje sa fokusom na praktičnu primenu radi povećanja produktivnosti i profitabilnosti. Oni oslobađaju generalno neiskorišćeni potencijal u organskim sistemima i stimulišu inovacije. Koledži, univerziteti, institucije za stručnu obuku i treće strane pružaju obuku za povećanje nivoa veština, uključujući dobre poljoprivredne prakse i preduzetničke veštine, i dovode nove ljude u organski sektor.

Mali asortiman kosovskih organskih proizvoda sa komparativnim prednostima kao što su lekovito i aromatično bilje (LAB), sitno voće i med se izvoze u odličnom kvalitetu kod pouzdanih trgovaca. Lokalno tržište ima široku ponudu lokalnih proizvoda lokalnih proizvođača koji dobro rastu na Kosovu (npr. povrće, žitarice, ulja, sitno voće, orasi, mlečni proizvodi, jaja, meso, itd.), kojima potrošači veruju iz mnogo razloga. Lokalno tržište uključuje proizvode koji se ne mogu proizvoditi i/ili prerađivati na Kosovu (npr. kafa, pirinač, tropsko voće, itd.) na održiv način i moraju biti uvezeni.

Potrošači su svesni za organske koncepte, oni su formirali organizacije koje kritički posmatraju ponudu tržišta i imaju dobre izvore informacija u vezi procesa i proizvodnje. Oni imaju koristi od dobre ponude i dostupnosti traženih proizvoda dobrog kvaliteta, koji imaju razumne cene.

Kosovska organska poljoprivreda dalje poboljšava svoju sposobnost da očuva i unapredi prirodni kapital pošto organski farmeri saznaju više o uticaju svog rada na biodiverzitet, zemljište, vazduh i vodu i modifikuju svoje aktivnosti kao odgovor na nalaze istraživanja. Sa druge strane, očuvanje i povećanje prirodnog kapitala gradi otporniji sistem ishrane za Kosovo i čuva životnu sredinu za buduće generacije. Povećanje udela zemljišta kojim se upravlja organski će na kraju pomoći u smanjenju globalnih emisija gasova staklene bašte i doprineti biodiverzitetu.

Da bi se približilo ovoj viziji, Kosovo ima ove opšte ciljeve do kraja 2026. godine

„Organski proizvod Kosova koji dobro funkcioniše sa relevantnim i rastućm prostorom koji snabdeva lokalno i izvozno tržište atraktivnim proizvodnim cenama i zadovoljava potražnju potrošača. Tržište ima odgovarajuće okvirne uslove i pruža usluge podrške za dalji rast i da se razvija na kvalitetan način“.

Opšti cilj je preveden u ciljeve u 4 oblasti, koje su detaljno opisane u poglavlju 4.1.

Part 4 Strategija i akcioni plan

4.1 Strateški plan

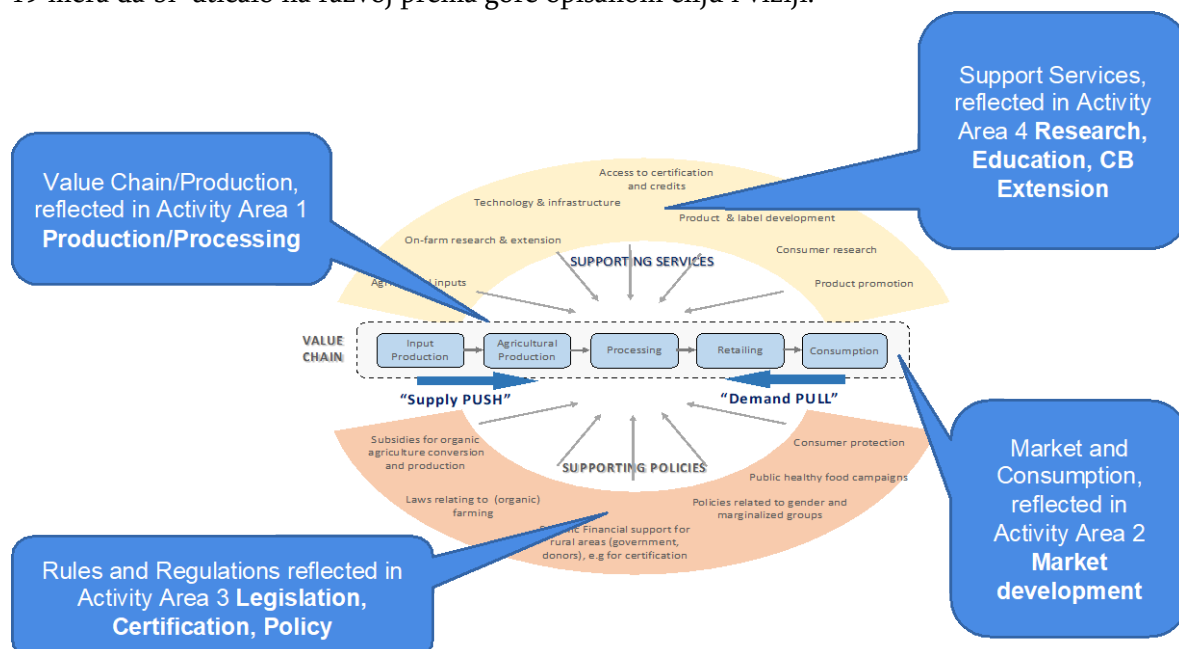
Kosovo ima sveobuhvatnu strategiju razvoja organskog tržišta koja gleda na sve njegove aspekte uključujući proizvodnju, preradu, trgovinu i potrošnju, kao i propise i usluge podrške sa pristupom razvoja tržišnog sistema (MSD) (vidi sliku 8). Strategija identifikuje četiri stuba mera, koje su u bliskoj interakciji: A) Proizvodnja i prerada B) Olakšavanje tržišta/trgovanja C) Zakonodavstvo, sertifikacija i politike i D) Istraživanje, obrazovanje, obuka i usluge.

Predpostavljamo da ako organski sektor ima

- produktivne i profitabilne akcije u skladu sa organskim propisima;
- akcije koje se upravljaju u skladu sa organskim principima i stoga su zaista održive;
- transparentna tržišta sa dobavljačima, kupaca i informisanih posrednika tržišta (statistika i pravila);
- pristupačne i atraktivne ponude znanja za sve strane (potrošače, operatere i vlade/NVO);
- jasna pravila koja razumeju i prihvataju od zainteresovanih strana;
- primenjena pravila za aktere unutar i van sektora radi zaštite integriteta;
- pristup novim činjenicama i inspiracija za inovacije; i
- relevantne mogućnosti da bi naučili na svim nivoima,

Organsko tržište će brzo rasti, obezbediti povećan prihod duž lanca vrednosti, će stvoriti koristi za potrošače i pomoći u očuvanju poljoprivrede i njeno društveno i prirodno okruženje.

Na osnovu ove hipoteze uticaja, Akcioni plan u poglavlju 4.2 detaljno opisuje 4 oblasti aktivnosti i 19 mera da bi uticalo na razvoj prema gore opisanom cilju i viziji.

Slika 8: Takozvana šema „donut”, vizualizuje organsko tržište sa 4 strateške oblasti aktivnosti. (izvor donut: FiBL)

Oblast aktivnosti A: Proizvodnja i prerada u organskom sektoru

Ciljevi:

Više operatera proizvodi u većim oblastima više traženih poljoprivrednih proizvoda, poboljšavajući produktivnost, profitabilnost i održivost resursa.

Strategija

Kosovo podržava organiku sa akcijama sa subvencijama za inpute, za sertifikaciju i konverziju, za obradu zemljišta i razvoj infrastrukture.

Pokazatelji i ciljevi do 2026. godine u poređenju sa 2022-om

- Sertifikovano organsko poljoprivredno zemljište se povećava na 2500 ha (2020. 1600 ha), a divlje sakupljanje se stabilizuje na 350 000 ha (2020; 373 kha)
- Prosečan prinos raste za 10%
- Organski stočni fond raste za 10%
- Broj organskih operatera raste na 150
- Operateri imaju pristup u inputima i potrebne usluge

Oblast aktivnosti B: Razvoj tržišta

Ciljevi

Domaće i izvozno tržište u rastu i transparentniji.

Strategija

Upravljanje i olakšavanje tržištem i lancem vrednosti širom MSD „donut“ (vidi sliku 8). Vlada ulaže u javno informisanje potrošača (stalne veb stranice i informativne kampanje). Ona priprema i predstavlja statističke podatke za upravljanje i informisanje učesnika na tržištu, koji se objavljuju svake godine.

Analizira, procenjuje i odražava ključne indikatore učinka i tržišne izazove godišnje, uključujući izvoz i domaću trgovinu. Da bi olakšala trgovinu, izdaje logo organskog proizvoda na osnovu sertifikacije. I kreira i objavljuje direkticija, organska sekcija organskih operatera i usluga podrške.

Pokazatelji i ciljevi do 2026. godine u poređenju sa 2022. godinom

- Prezentacija sumiranih javne i anonimne organske statistike koja odražava sve indikatore APOP-a (površine, proizvođači, usevi, stoka, izvoz, kupovina potrošača, podaci o tržištu, podaci o sertifikaciji);
- Povećanje svih indikatora najmanje 5% godišnje;
- Nacionalni organski logo sve popularniji (+5% godišnje) koji postiže prepoznatljivost brenda i privlačnost brenda za 25%/50% ljudi na Kosovu;
- Poverenje u nacionalni organski logo raste za 5% godišnje;
- Povećanje broja prodajnih mesta organskih proizvoda (# prodajnih mesta sa >30 organskih proizvoda).

Više detalja vidi tabelu 9 akcionog plana, ispod.

Oblast aktivnosti C: Zakonodavstvo, sertifikacija i politike

Ciljevi

Organski sektor ima koristi od politike podrške i investicija, kao i obavezne organske regulative.

Strategija

Vlada Kosova ulaže u razvoj i sprovođenje politike organske podrške i u razvoj i sprovođenje organskog zakonodavstva sa unutrašnjim i spoljnim akterima u sektoru. Akredituje tela i laboratorije za sertifikaciju i razmenjuje ih sa privatnim sektorom i civilnim društvom.

Ona održava međunarodne odnose sa drugim nadležnim organskim organima van zemlje. On prati i ocenjuje razvoj APOP-a i odlučuje da li su potrebne korektivne mere. I uključuje svoju organsku politiku koja je koordinirana u ovom APOP-u u drugim nacionalnim i lokalnim dokumentima o politici.

Pokazatelji i ciljevi do 2026. godine u poređenju sa 2022. godinom

- APOP se promoviše, primenjuje >90% i prati. Rezultati se vrednuju godišnje (2024, 2025, 2026 i 2027) i javno izveštavaju;
- Potrošnja vlade i donatora za organski sektor povećavaju se uključujući upravljanje, plaćanja poljoprivrednicima, promotivne programe i povećanu potrošnju na istraživanje/tehničke usluge;
- Organska regulativa Kosova – prilagođena je ili je u skladu sa organskom regulativom EU-a ili namerno/iz različitih razloga – pozicionirana/dobro prilagođena za lokalno tržište;
- Sertifikaciona tela su zvanično akreditovana;
- Stabilan broj neusaglašenosti po operateru u sertifikaciji;
- Implementacija organskog zakonodavstva iu stočarstvu, kao i sa nesertifikovanim akterima koji koriste termin organski.

Više detalja vidi tabelu 9 akcionog plana, ispod.

Oblast aktivnosti D: Istraživanje, obrazovanje, obuka i usluga

Ciljevi

Odgovarajuće efektivno istraživanje zasnovano na potrebama, kvalitetno širenje informacija, pristupačna obuka i dostupno obrazovanje operatera.

Strategija

Inovacija se promoviše kroz istraživanje, obrazovanje, obuku i proširenja. Istraživački projekti se fokusiraju na najveće potrebe sektora za transferom međunarodnih organskih dokaza/tehnologije, itd. u kosovskim uslovima i da prilagode proizvodne prakse lokalnim uslovima u postojećim i novim usevima. Obuka je takođe o opštem obrazovanju i njihovim nastavnim planovima i programima za informisanje potrošača i stručno obrazovanje za buduće organske profesionalce. Vlada i univerziteti obezbeđuju nacionalnu pokrivenost ekstenzivnih-savetodavnih agenata sa organskom kompetencijom. Oni takođe promovišu i podržavaju demonstracije za operatere da pokažu dobre poljoprivredne prakse i njihov uticaj. Akteri sektora imaju priliku da učestvuju u obukama. Jednom godišnje, između ostalog, održava se konferencija sektorskih aktera za stvaranje mreža saradnje između MPŠRR, istraživača, udruženja i farmera. Trebalo bi da ima mesečne sastanke na kojima bi se razmenjivala dostignuća i najnovije tehnologije u organskoj poljoprivredi.

Pokazatelji i ciljevi do 2026. godine u poređenju sa 2022. godinom

- Pristup kvalitetnim savetima za sve operatere;
- Pristup informacijama za potrošače;
- Dobra institucionalna struktura i dobar učinak (NVO i GO) organskog sektora;
- Organski je deo nastavnog plana i programa formalnog obrazovanja.

Više detalja pogledajte akcioni plan u poglavlju 4.2.

4.2 Akcioni plan

Akcioni plan u Tabeli 8 detaljno opisuje mere potrebne za postizanje ciljeva i zadataka. Za svako polje/cilj aktivnosti su 4 – 7 linija delovanja koje zahtevaju odgovarajuću pažnju. Dok MPŠRR preuzima odgovornost za APOP u celini, uključujući opštu koordinaciju, praćenje i vladine akcije, mnoge linije delovanja su pod vođstvom institucija, akcionara i drugih. Oni izveštavaju MPŠRR i istovremeno se zalažu za dalji razvoj APOP. Sama MPŠRR izveštava vladu i javnost putem direktnih kanala ili medija o svojim investicijama i dostignućima.

APOP identifikuje 19 akcionih paketa u četiri oblasti, koje su:

Oblast aktivnosti A: Proizvodnja i prerada u organskom sektoru

- A1 Subvencije za inpute
- A2 Subvencije za sertifikaciju i konverziju
- A3 Subvencije za obradu zemljišta
- A4 Razvoj infrastrukture (subvencije za ulaganje)

Oblast aktivnosti B: Razvoj tržišta

- B5 Komunikacija i javna promocija (informisanje potrošača)
- B6 Organska statistika i tržišne informacije za operatere
- B7 Olakšavanje lanca vrednosti
- B8 Promocija izvoza

Oblast aktivnosti C: Zakonodavstvo, sertifikacija i politike

- C9 Sprovođenje zakona za organsku poljoprivredu obuhvatajući akreditaciju sertifikacionih tela za sertifikaciju u okviru lokalnog zakona.
- C10a Razmatranje organskog zakona koji se prilagođava sa EU ili
- C10b Razmatranje organskog zakona sa lokalnom strategijom
- C11 Prezentacija Organskog logotipa Kosova za lokalno tržište
- C12 Upravljanje, praćenje i implementacija APOP-a.
- C13 Razvoj organske politike i organsko uključivanje u opšti sistem ishrane Kosova i obrazovne politike

Oblast aktivnosti D: Istraživanje, edukacija, obuka i usluge

- D14 Primenjena istraživanja u organske

D15 Adekvatno upravljanje savetodavnim službama i odgovarajuća kompetencija za organske savete poljoprivrednicima.

D16 Olakšavanje i umrežavanje organskih institucija na Kosovu i međunarodno

D17 Podizanje kapaciteta u organskom sektoru

D18 Integrisanje obrazovanja o održivoj hrani, poljoprivredi i organskih sistemima

D19 Da ojača saradnju sa međunarodnim agencijama

Tabela 9: Akcioni plan

4.2.1 A Proizvodnja i prerada organskog sektora

#	Pitanje	Akциони paket	Opis akcije/ Akcione tačke	Izvor budžeta	Rukovođenje/Od govornost	Podrška/Učešće	Indikatori/poka zatelji	Monitoring/ praćenje
1	Dostupnost potrebnih i odgovarajućih inputa za poljoprivredu i preradu	Subvencije za inpute.	Subvencije impta na tržištu za proizvode na pozitivnoj listi sa zahtevom (semena, biopesticidi, organska đubriva, feromoni, itd.)	MPŠRR, donatori, Prekogrančni projekti	MPŠRR	Caritas, GIZ, CNVP, PPSE, IADK, Organika, Privat, Kompanije, i dr	Spisak i broj subsubnisanih proizvoda. Prodaja proizvoda. Budžet i vrste subvencija	MPŠRR
2	Neprihvatljivi troškovi za poljoprivrednike za konverziju i sertifikaciju	Subvencije za sertifikaciju i konverziju	Podrška novim poljoprivrednicima u procesu konverzije i za sertifikaciju, podrška za smanjenje rizika	MPŠRR, Donatori	MPŠRR	Opštine, ostalo	50 farmera računaju se za kalendarsku godinu 2023 počevši postupak konverzije.	MPŠRR
3	Ograničena površina organskog poljoprivrednog zemljišta (obrađenog).	Subvencije za obradu zemljišta	Podrška poljoprivrednicima za obradu zemlje	MPŠR, Donatori	MPŠRR	Opštine, ostalo	Oko 2500 ha, u konverziji/u organskoj poljoprivredi do 2026.	MPŠRR
4	Nedovoljna i neodgovarajuća infrastruktura.	Razvoj infrastrukture (subvencije za investicije)	Ulaganje u fizička sredstva kao mera posvećena organskom sektoru	Donatori	Farmeri i Kompanije	Caritas, GIZ, CNVP, PPSE, IADK, Organika	Prostor nove bezbednosti Objekti, nove ambalazže pakovanja.	MPŠRR

4.2.2 B Razvoj tržišta

#	Pitanje	Akcionni paket	Opis akcije/ Akcione tačke	Izvor budžeta	Rukovođenje/Od govornost	Podrška/Učešće	Indikator/p okazatelji	Monitoring/pr aćenje
5	Nedovoljna javna komunikacija i promocija u organskom sektoru.	Komunikacija javna promocija (informisanje potrošača).	<ol style="list-style-type: none"> 1. Informativni sajt koji objašnjava organsko sa angažovanim medijima; Informisanje putem medija (društveni mediji, TV, radio, itd.); 2. Priprema promotivnih materijala za organsku poljoprivredu i obeležavanje 3. Informacije i animacije za multiplikacijske kampanje (udruženja potrošača, škole, stručne škole, trgovci na malo, nevladine organizacije - NVO itd.) 4. Informativna kampanja sa partnerima i organizacije. 5. Uključivanje u nastavni plan i program od vrtića do univerziteta; 	MPŠRR i donatori	MPŠRR, Organika	Ministarstvo trgovine, preduzeća, mediji, donatori, NVO, škole itd.	Prepoznavanje i poverenje etikete, Istraživanje o znanju na organskim principima	MPŠRR
6	Nedovoljna informisanost operatera na tržištu.	Organska statistika i tržišne informacije za operatere	<ol style="list-style-type: none"> 1. Organska statistika uključujući oblasti, proizvodnju, operatere, trgovinu i potrošnju. Godišnji izveštaj medija 2. Izveštaji o analizi tržišta i analize prilika (npr. potražnje) za izvozno i domaće tržište 3. BtoB veb stranica i bilten sa pričama o uspehu 	MPŠRR, Privatni sektor	MPŠRR, Ministarstvo trgovine	Caritas, GIZ, CNVP, PPSE, IADK, Organika, Kompanije, Sertifikaciona tela	Organske statistike i podaci rasta Dostupnost i distribucija (preuzimanja) izveštaja, korišćenje veb sajta i članstvo u biltenu	MPŠRR
7	Nedostatak znanja i podrške za lanac vrednosti	Olakšavanje lanca vrednosti i izgradnja kapaciteta	<ul style="list-style-type: none"> • Povećanje znanja i jačanje veza između kompanija zainteresovanih strana. • Promovisati članstvo u udruženjima i razmenama • Program obuke za usluge razvoja poslovanja • Podrška nacionalnom sajmu i njegovom učešću 	Privatni sektor MPŠRR	Organika, Privatni sektor	Caritas, GIZ, CNVP, PPSE, IADK, MPŠRR, Ministarstvo trgovine	Organika, učešće na sajmu, učešće na glavnoj obuci	MPŠRR

8	Ograniçena izvodljivost na međunarodnim sajmovima	Promocija izvoza	Uçešće na raznim međunarodnim sajmovima za prepoznavanje organskih proizvoda Kosova širom sveta. Prezentacije i promocije.	Ministarstvo trgovine MPŠRR	Organika , Privatni sektor	MPŠRR, Caritas, GIZ, CNVP, PPSE, IADK, Ministrstvo trgovine	Podrška izvoznim kompanijama i povećanje podrške za uçešće na raznim međunarodnim sajmovima	MPŠRR
---	---	------------------	--	--------------------------------	-------------------------------	---	---	-------

4.2.3 C Legjislacioni, certifikimi dhe politikat

#	Pitanje	Akcionni paket	Opis akcije/ Akcione tačke	Izvor budžeta	Rukovođenje/Odgovornost	Podrška/Uçešće	Indikator/pokazatelji	Monitoriranje/prace
9	Prevara i nedostatak organskog sprovođenja zakona. Nedostatak vere u organsku tvrdnju	Sprovođenje zakona za organiku	Kapacitet i resursi nadležnog organa <ul style="list-style-type: none"> Akreditacija sertifikacionih tela za lokalno tržište Identifikovanje izvora kršenja i prevare. Prioriteti. Svest o neusaglašenostima i savetovanje o poboljšanju usklađenosti proizvodnje i obeležavanja. Krivično gonjenje ne usklađenosti zakona Iskustvo u razvoju zakonodavstva Pratiti primenu organskog zakona i administrativnih uputstava 	MPŠRR	MPŠRR	Sertifikaciona tela (samo za klijente) Udruženje potrošača Organika	Izveštaj za snage reda	MPŠRR
10 a	Nova uredba EU-a i potreba prilagođavanja zakonodavstva za organsku poljoprivredu prema EU	Rezmatranje-revizija organskog zakona u skladu sa EU	Zakonodavni proces za prilagođavanje organskog zakona sa EU-om. Razvoj administrativnih mehanizama i procedura. Stvaranje laboratorija i drugih kapaciteta za ispunjavanje zahteva EU-a	MPŠRR	MPŠRR	CBs, Organika	Priznanje od EU	MPŠRR

			Obuka zainteresovanih strana i smernice CB-a.					
10 b	Nova uredba EU-a bez šanse za ekvivalentnost	Razmatranje organskog zakona sa lokalnom strategijom	Izrada strategije organskog sektora i izgradnja kapaciteta za primenu instrumenata organskog prava vođenih strategijom Proces revizije zakona Obuka zainteresovanih strana i smernice CB-a.	MPŠRR	MPŠRR	CB, IADK, Organika , Caritas, GIZ, CNVP, PPSE,	Postizanje ciljeva samoodređivanja	MPŠRR
11	Nedostatak kosovskog logotipa za organske proizvode.	Prezentacija Organskog logotipa Kosova za lokalno tržište	Kreiranje novog logotipa za unutrašnje tržište Kosova u procesu sa širokim učesćem. Sprovođenje procesa, organizacija i adekvatno upravljanje kontrolom integrisanih u sistem sertifikacije. Sprečavanje i gonjenje prevare. Na osnovu Administrativnog uputstva br. 07/2019 za određivanje loga organske proizvodnje i posebnih zahteva za obeležavanje	MPŠRR	MPŠRR ili Organika ¹⁸	Operatoi, CB, Caritas, GIZ, CNVP, PPSE, IADK, Organika ,	Vreme prezentacije logotipa Upotreba logotipa (registracije) Poverenje logotipa od potrošača	MPŠRR
12	Adekvatno upravljanje APOP-a	Upravljanje, praćenje i sprovođenje APOP-a.	Planiranje, sprovođenje i pravilno praćenje APOP-a Godišnji sastanci sa ključnim zainteresovanim stranama u organskom sektoru radi identifikovanja nedostataka Kontinuirano obezbeđenje praćenje APOP-a od odgovornih zainteresovanih strana	MPŠRR Caritas	MPŠRR	Sve zainteresovane strane	Godišnji izveštaj koji upoređujući postignute rezultate sa ciljevima i indikatorima.	MPŠRR
13	Potrebe novih politika i nekoherentnost u glavnim politikama	Razvoj organske politike i organsko uključivanje u celokupni sistem ishrane Kosova i obrazovne politike	Identifikujte probleme u organskom sektoru (prilike i pretnje) Posmatrajte mogućnosti razmatranja politika na Kosovu kao što su direktna plaćanja ili poljoprivredna strategija.	MPŠRR	MPŠRR	Organika , IADK	Politički uspesi	MPŠRR

¹⁸ MPŠRR ako će to biti logo Vlade (kao npr u EU) i Organika ako će biti logo privatnog sektora (kao npr u Švajcarskoj)

Lobiranje za dominaciju organske
poljoprivrede

4.2.4 D Istraživanje, edukacija-obrazovanje, obuka i savetovanje

#	Pitanje	Akcionni paket	Opis akcije/ Akcione tačke	Izvor budžeta	Rukovođenje/ Odgovornost	Podrška/Učešće	Indikatori/pok azatelji	Monitoring/ praćenje
14	Nedostatak lokalnog znanja za organske prakse	Istraživanje/Pretrazivanje u primenjenim naukama u B organskom	Identifikujte istraživačke prioritete i potrebe zainteresovanih strana Podrška istraživačkim projektima o organskoj poljoprivredi. Promocija primenjenih naučnih istraživanja/potraživanja o organskoj poljoprivredi i povezanim srodnim temama.	MPŠRR Istraživački projekti, Univerziteti	MPŠRR	MPNT MPŠRR, Organika , IADK Univerzitet, Instituti, FiBL , CIHEAM - Bari, BOKU, Univerzitet u Kaselu, Univerzitet u Wageningenu	Plan prioriteta istraživanja Organska istraživanja su u toku razvoja i završen	MPŠRR
15	Nedostatak organskih savetodavnih/konsultantskih usluga i demonstracija	Adekvatno upravljanje savetodavnim službama i odgovarajuća kompetencija za organske savete poljoprivrednicima.	Da se povećaju kapaciteti savetodavnih službi za transfer znanja u organskoj poljoprivredi.	MPŠRR, (PRRP) Donatori	MPŠRR (departamentnih usluga) i ugovorene privatne kompanije, TAIEKS	IADK, NVO, istraživač	Kursevi obuke, demonstracije, organski farmeri sa pristupom savetima. Zadovoljstvo farmera.	MPŠRR
16	Nema zajedničkih sektorskih procesa. Sektor nije dobro povezan unutar i međunarodnom. Slaba saradnja	Olakšavanje i umrežavanje organskih institucija na Kosovu i međunarodne	<ul style="list-style-type: none"> Sektorska struktura i redovni sastanci radnih grupa. Inicijative. Godišnji događaj sektora Članstvo u IFOAM, MOAN i drugim ključnim institucijama Da bi bili uključeni u evropske istraživačke mreže 	Doprinosi sektora, donatori	Organika	MPŠRR, Caritas, GIZ, CNVP, PPSE, IADK,	Učešće na događaju. Članstva	MPŠRR

			<ul style="list-style-type: none"> Razmena posete partnerskim institucijama u Evropi Relevantno učešće na BIOFACH i evropskim, mediteranskim i svetskim organskim kongresima 					
17	Nedovoljni kapaciteti na individualnom, institucionalnom i sektorskom nivou	Izgradnja kapaciteta u organskom sektoru	Program izgradnje kapaciteta za usluge razvoja poslovanja na individualnom, institucionalnom nivou i sektor upravljanja	Institucije sektora, MPŠRR, donatori	Organika	MPŠR, IADK, Caritas, GIZ, CNVP, PPSE, NVO Lokalne nevladine organizacije i udruženja, Pružaoci usluga obuke	Dan obuke na individualnom, institucionalnom i sektorskom nivou	MPŠRR
18	Organski nastavni programi nedovoljni u školama, stručnom obrazovanju i univerzitetima	Integrirati obrazovanje o održivoj hrani, poljoprivrede i organskim sistemima	Uvođenje nastavnih planova i programa za škole, stručne škole, univerzitete i neformalno obrazovanje. Prateća dokumenta za nastavu i obuku nastavnika. Specijalizovani stručni i univerzitetski kursevi	MER, donatori	MPŠRR, MER	Univerzitet, srednje škole, MPŠRR, MER. IADK, Organika, CBs	Novi i ažurirani nastavni planovi i programi Novi nastavni materijali Kvalifikovani nastavnici Obučeni studenti na svim nivoima	MPŠRR
19	Izgradnja kapaciteta i sektorska olakšavanje međunarodnih agencija	Da se jača saradnja sa međunarodnim agencijama	Da bi posetili razne evropske/regionalne zemlje uključujući privatne/javne stručnjake i studentske razmene.	MPŠRR, Donatori	IADK, Organika	Caritas, GIZ, CNVP, PPSE, OAAK, CBs	Novi nastavni planovi i programi Novi nastavni materijali Kvalifikovani nastavnici	MPŠRR

Part 5 Dodaci

5.1 Rezime SWOT

Fsnaga (23 brojanja)	Mogućnosti (21 brojanje)
<ul style="list-style-type: none">• Organski sektor na Kosovu kontinuirano raste• Organski farmeri i prerađivači su bolje opremljeni• Poljoprivrednici su postepeno jačali svoje tehničke kapacitete	<ul style="list-style-type: none">• Povoljni prirodni uslovi i politička volja da se podrži organski sektor• Donatorski programi podržavaju organsku poljoprivredu finansijski i tehnički• Programi izgradnje kapaciteta mogu ojačati tehničke kapacitete• Međunarodna potražnja za organskim proizvodima• Poljoprivrednici su otvoreni za organsku proizvodnju• Novi lanci organske vrednosti u razvoju
Slabosti (53 brojanja)	Pretnje (22 brojanja)
<ul style="list-style-type: none">• Nivo i dalje nizak tehničkih kapaciteta među organskim operaterima• Nedostatak inputa• Slaba savetodavna služba za organske farme i manje istraživanja u organskoj poljoprivredi• Male farme ne dozvoljavaju efikasno korišćenje savremenih tehnologija	<ul style="list-style-type: none">• Globalna ekonomska i klimatska kriza mogu oslabiti razvoj organskog sektora• Niska svest potrošača o organskoj proizvodnji i proizvodima• Podrška i nedovoljno vođstvo MPŠRR-a• Nedostatak radne snage u ruralnim područjima• Ne/ niže marže cena za organske proizvode• Visoki troškovi za organsku sertifikaciju i inpute

Izvor: Online anketa među organskim zainteresovanim stranama na Kosovu, 2022¹⁹

¹⁹Arbenz, M; T. Richter; A. Mehmeti (2022): Izveštaj ankete APOP-a na Kosovu

5.2 Reference

Avdiu, V. (2022): Organska poljoprivreda, zakonska harmonizacija, transpozicija, sertifikacija i pristup tržištu organske robe. U radu prvog sastanka Regionalne savetodavne radne grupe eksperata REAWG za organsku poljoprivredu u okviru „Dijaloga poljoprivrednih politika Nemačka Zapadnog Balkana” (09.-11.03.2022.), Priština

ES [Evropski savet] – Uredba (EU) 2018/848 Evropskog parlamenta i Saveta datuma 30. maja 2018. o organskoj proizvodnji i obeležavanju organskih proizvoda i anuliranje Uredbe Saveta (ES) br. 834/2007 1.

ES (2022): Rezime poljoprivrednih tržišta – uvoz organskih poljoprivredno-prehrambenih proizvoda iz EU (analiza podataka iz TRACES)

FiBL & IFOAM – Organics international (2022): Savet organske proizvodnje. Statistike i tendovi u razvoju.

FiBL (2018): [Organski akcioni planovi. Razvoj, sprovođenje i evaluacija.](#)

Grimble R. dhe Wellard K.: Metodologije zainteresovanih strana u upravljanju prirodnim resursima: pregled konceptata, konteksta, iskustava i mogućnosti. Poljoprivredni sistemi, 55: 173-193, (1997).

IFOAM Organics International (2018): [Organic 3.0](#)

Agencija Statistike Kosova, rezultati ankete poljoprivrednih ekonomija (AHS), 2021.

Lampkin N., Schmid O., Dabbert S., Michelsen J. dhe Zanolli R. (Eds.): Kutija alata procene organskog akcionog plana (ORGAPET). Konačni rezultat ORGAP istraživačkog projekta za Evropsku komisiju. Institut za biološke, ekološke i ruralne nauke, Univerzitet Aberystwyth, Ujedinjeno Kraljevstvo-UK i Institut za istraživanje organske poljoprivrede (FiBL), Frick, CH, (2008).

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja - <https://www.mbpzhr-ks.net>.

MPŠRR (2021): Strategija poljoprivrede i ruralnog razvoja 2022-2028.

MPŠRR (razne godine): Administrativno uputstvo za direktna plaćanja u poljoprivredi.

MPŠRR (2018): Nacionalni organski akcioni plan Republike Kosovo 2018-2021.

Sektor Nacionalne strategije za nedrvne šumske proizvode (NDŠP) 2014-2020: Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja, (2013).

Organika (2019): Procena nedravnih šumskih proizvoda i sektora lekovitog i aromatičnog bilja.

Richter, T, I. Kampermann, B. Pulai (2020): Izvozni potencijal organskog bobičastog voća-kupina i Lekovito aromatično bilje-LAB-a sa Kosova u Nemačku, Švajcarsku i Austriju. Izveštaj glavne linije.)

5.3 Zakonske reference

Zakon **br. 04/L-085 za organsku poljoprivredu** je izgrađen u skladu sa Uredbom Saveta (ES) br. 834/2007 za organsku proizvodnju i obeležavanje organskih proizvoda, i Uredbu Komisije (ES) br. detaljna pravila za njegovo sprovođenje. Za efikasno sprovođenje ovog zakona, izrađeno je osam Administrativnih Uputstava (AU). Tabele kompatibilnosti su predstavljale smernice za

Administrativna uputstva, koja objašnjavaju procedure za usklađivanje i približavanje sa zakonodavstvom EU-a. Ministar MPŠRR je potpisao Administrativno uputstvo 17. januara 2019. godine i AU su objavljene na sajtu Ministarstva.

Administrativno uputstvo glasi kako sledi:

- AU br. 01/2019 o poslovima, odgovornostima i sastavu Komisije za organsku poljoprivredu;
- AU br. 02/2019 za sistem kontrole organske proizvodnje, Organ kontrole, kontrolne organe i pravila za njihovo sprovođenje;
- AU br. 03/2019 za određivanje pravila za organsku biljnu proizvodnju;
- AU br. 04/2019 za određivanje pravila za proizvodnju i hranu organskog stočarstva;
- AU br. 05/2019 za određivanje pravila za organsku proizvodnju akvakulture;
- AU br. 06/2019 za kriterijume, standarde i uslove za uvoz organskih proizvoda na Kosovo;
- AU br. 07/2019 za određivanje loga organske proizvodnje i specifične zahteve za obeležavanje;
- AU br. 08/2019 koji određuje pravila za proizvodnju i metode prerađenih organskih proizvoda.

5.4 Učesnici

Zahvaljujemo se sledećim učesnicima na njihovom doprinosu razvoju APOP-a 2023-2026

I. Javni organi: MPŠRR, Agencija hrane i veterine

1. Imri Demelezi	MPŠRR
2. Isuf Cikaqi	MBPZHR
3. Valdete Avdiu	MPŠRR
4. Habil Zeqiri	MPŠRR
5. Ismet Fejzullahu	AHV
6. Shpëtim Mjaku	MPŠRR
7. Perparim Bekteshi	MPŠRR
8. Burim Ahmeti	AHV
9. Shyhrete Bunjaku	MPŠRR
10. Bajram Seferaj	MPŠRR
11. Sebahata Haradinaj	MPŠRR
12. Skender Bajrami	MPŠRR
13. Imer Limani	MPŠRR
14. Bali Lestrani	MPŠRR
15. Flamur Rama	MPŠRR
16. Kreshniku Rugova	KIESA-MTI
17. Sami Sinani	MŽSPP
18. Isa Rudaku	MPŠRR
19. Tahir Halitaj	MPŠRR

II Donatori/Projekti/NVO

1. Veton Rruka	Caritas Švajcarska
2. Avniu Ramadani	PPSE/ Swisscontact
3. Fatmiri Selimi	USAID/AGRO
4. Edita Mahmuti	IADK/podržava organsku poljoprivredu
5. Hajrush Kurtaj	CNVP
6. Ivica Samardzic	Caritas
7. Adelina Thaqi	Caritas
8. Arsim Aziri	ADA
9. Nderim Pasuli	Caritas
10. Armanda Jahja	Caritas

III. Akademija, Organi kontrole

1. Markus Arbenz	Organics Development dhe FiBL
2. Toralf Richter	FiBL
3. Arben Mehmeti	iz Prištine
4. Alltane Universiteti Kryeziu	iz Prištine
5. Emine Daci	UBT
6. Irjana Gjana	Bioinspecta
7. Birgit Boor	
8. Endrit Universiteti Azemi	iz Prištine
9. Aldi Hoxha	iz Prištine

IV. Prodhuesit dhe përpunuesit, tregtarët dhe shoqatat

1. Arnita Veliu	
2. Blerinda Veliu	
3. Nuredin Bajrami	HIT FLORES – Dragaš
4. Bejtush Gashi	EUROFRUTI Mramor Priština eurofruti@hotmail.com
5. Halit Agroprodukt Avdijaj	
6. Faton Nagavci	ORGANIKA/član udruženja organske poljoprivrede
7. Hartimi Shoqata Gashi	PEPEKO
8. Kujtimi Shoqata Lepaja	Malina Kosova (Berries)
9. Ismet Osmani	Zadruga Crvenog zlata
10. Fatmiri Krasniqi	Fungo
11. Bojan Stojcetevic	Šar crvene bobice
12. Emrullah Kalaja	od Kamena Salihija
13. Nebi Kalaja	od Kamena Duraja
14. Muhametit Salluka	Bletaria Budakova
15. Metat Gjikoka	Pčelarstvo
16. Albatrin Dodaj	Bio Alta
17. Kadrije Mustafa	Farmer HARTAT
18. Blinishte Beqiraj	Erbliini, BI
19. Salihu Hoti	Bio shop Eco natyra
20. Enveri Sherifi	Biomenta
21. Besarb Krasniqi	Agro2000 doo
22. Arnita veliu	Agro florentina
23. Havushe Biqoku	99 Cveće
24. Faton Morina	Organska farma Malesia
25. Zvonimir Stojanoviq	
26. Dyqani Bio	
27. Selatinë Kaqaniku	NVO Potrošač
28. Mentor Merovci	Lokalni stručnjak
29. Drijart Mehmetaj	Bioburim doo
30. Arsim Sadiku	Herbis doo
31. Koperativa bujqesore Rrenza	
32. Besiana G	
33. Sadete Gecaj	Farmer
34. Vicianum green famr	
35. Api moderna	